

NORSTEDTS
JURIDIK

Juridiska personers borgensåtaganden

Torbjörn Ingvarsson

Juridikbok se

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

JURIDISKA PERSONERS
BORGENSÅTAGANDEN

Torbjörn Ingvarsson

Juridiska personers borgensåtaganden

Norstedts Juridik AB

Adress till förlaget
Norstedts Juridik AB, 106 47 Stockholm
Fax 08-690 90 70, telefon 08-690 91 00

Beställningar
www.njab.se eller e-post kundservice.njab@liber.se
Fax 08-690 91 91, telefon 08-690 91 90, växel 08-690 91 00
Norstedts Juridik AB, Kundservice, 106 47 Stockholm

Juridiska personers borgensåtaganden
Torbjörn Ingvarsson
Upplaga 1:1
ISBN 91-39-00944-0
© 2003 författaren och Norstedts Juridik AB

Sättning: Elanders Novum, Solna 2003
Tryck: Elanders Gotab, Stockholm 2003

Att mångfaldiga innehållet i denna bok, helt eller delvis, utan medgivande av Norstedts Juridik AB, är förbjudet enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Förbudet gäller varje form av mångfaldigande, såsom tryckning, kopiering, bandinspelning etc.

Förord

Denna framställning har skrivits med tanken att den skall kunna utgöra ett stöd för dem som hanterar borgensåtaganden ställda av juridiska personer. Det mest välkända arbetet som mer sammanfattat behandlar dessa frågor är Nials *Aktiebolags och andra företags borgensförbindelser* som gavs ut första gången 1948 och i sin tredje och sista upplaga 1979. Mycket har hänt sedan dess och inte minst har det sena 1980-talets finansiella kris medfört en ökad medvetenhet om vikten av att fordringar är förenade med god säkerhet. Arbetet med nu förevarande framställning började med avsikten att endast föra fram Nials arbete så att det speglade det gällande rättsläget. Var och en som försökt att endast vidareföra vad någon annan skrivit vet att de otaliga små förändringarna snabbt hotar att spränga den ursprungliga framställningens ram. I stället för att tvinga strukturen att innesluta material den inte var avsedd att hålla gav jag upp denna ursprungliga tanke. Resultatet har blivit en framställning som behandlar ett vidare område än Nials arbete och med en annan struktur än detta.

Under arbetets gång har många personer lämnat kommentarer för vilka jag är mycket tacksam. I första rummet står min fru, Kersti, som lämnat kommentarer till både innehåll och språklig utformning. Jag vill också särskilt tacka professor Jan Andersson vid universitetet i Bergen som gjorde mig uppmärksam på behovet av att ersätta Nials skrift. Ett stort tack riktas även till deltagarna vid det seminarium vid Internationella handelshögskolan i Jönköping där avsnittet om kommuners borgensåtaganden lades fram.

Innehåll

Förord 5

Förkortningar 10

- 1. Juridiska personer som borgensmän** 13
  - 1.1 Ämnet 13
  - 1.2 Framställningens disposition 15

- 2. Aktiebolag** 17
  - 2.1 Inledning 17
  - 2.2 Rätten att företräda aktiebolaget 18
    - 2.2.1 Arbetsdelning mellan styrelse och verkställande direktör 18
    - 2.2.2 Styrelsens borgenslöfte 19
    - 2.2.3 Verkställande direktörens borgenslöfte 25
    - 2.2.4 Särskild firmatecknares borgenslöfte 26
  - 2.3 Allmänna regler om hinder för ställande av borgen 28
    - 2.3.1 Jäv 29
    - 2.3.2 Borgen ställd i strid med kapitalskyddsreglerna 31
    - 2.3.3 Borgen ställd i strid med bolagsordningen 38
  - 2.4 Borgen för dotterbolag och andra närstående företag 39
  - 2.5 Borgen för allmännyttigt eller därmed jämförligt ändamål 42

- 3. **Ekonomiska föreningar** 43
  - 3.1 Inledning 43
  - 3.2 Rätten att företräda den ekonomiska föreningen 44
    - 3.2.1 Arbetsdelning mellan styrelsen och verkställande direktören 44
    - 3.2.2 Styrelsens borgenslöfte 45
    - 3.2.3 Verkställande direktörens borgenslöfte 46
    - 3.2.4 Ställföreträdares borgenslöfte 47
  - 3.3 Överskottsutdelning 48
  - 3.4 Borgen ställd i strid med föreningsstadgan 50

- 4. **Handelsbolag och kommanditbolag** 53
  - 4.1 Inledning 53
  - 4.2 Innebörden av att handelsbolaget har gått i borgen 54
  - 4.3 Rätten att företräda bolaget 56
    - 4.3.1 Bolagsman 56
    - 4.3.2 Kommanditdelägare 57
    - 4.3.3 Särskild firmatecknare och prokurist 58
  - 4.4 Säkerhet ställd i strid med bolagets ändamål 58
  - 4.5 Tillräknande av rättshandling 60

- 5. **Stiftelser** 61
  - 5.1 Inledning 61
  - 5.2 Rätten att företräda stiftelsen 62
  - 5.3 Säkerhet ställd i strid med stiftelseändamålet 63
  - 5.4 Verkan av att säkerhet ställts i strid med stiftelseändamålet 65
  - 5.5 Skadeståndsanspråk mot stiftelsen i anledning av att säkerhet inte infriats 66

- 6. **Ideella föreningar** 67
  - 6.1 Inledning 67
  - 6.2 Rätten att företräda ideell förening 68
  - 6.3 Borgen ställd i strid med föreningsstadgan 69

7. Kommuner	73
7.1 Inledning	73
7.2 Arbetsdelning mellan kommunfullmäktige och andra kommunala organ	74
7.3 Borgens ogiltighet trots behörig företrädare	76
7.3.1 Förvaltningsrättsliga begränsningar för borgens giltighet	76
7.3.2 Jäv	79
7.3.3 Verkan av att beslutet befunnits strida mot den kommunala kompetensen	80
7.4 Civilrättsliga verkningar av förvaltningsrättsligt ogiltiga borgensåtaganden	83
8. Staten	89
8.1 Inledning	89
8.2 EG-rättens bestämmelser om statliga garantier	90
8.3 Inhemska regler om statliga garantier	93
8.4 Viss statlig specialreglerad garantigivning	95
8.5 Statliga garantier utställda utan särskilt uppdrag	96
Källor och litteratur	99
Offentligt tryck m.m.	99
Övrig citerad litteratur	100
Rättsfallsförteckning	104
Sakregister	109

Förkortningar

ABL	aktiebolagslag (1975:1385)
AD	Arbetsdomstolen, rättsfall från arbetsdomstolen
Ds	Departementsserien
EGT	Europeiska gemenskapernas officiella tidning
f.	följande sida
Fs	festskrift, vänbok och liknande
HB	handelsbalken
HBL	lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag
HD	Högsta domstolen (Sverige)
HRL	handelsregisterlag (1974:157)
JT	Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet
JustR	justitieråd
KomL	kommunallag (1991:900)
LEF	lag (1987:667) om ekonomiska föreningar
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning I
Ot. prp.	odelstingsproposisjon (Norge)
REG	Rättsfallssamling från Europeiska gemenskapernas domstol och förstainstansrätt
RevSekr	Revisionssekreterare
RF	regeringsform (1974:152)
RG	Rettens gang
Rt	Norsk retstidende
RÅ	Regeringsrättens årsbok
s.	sidan, sidorna
SFS	svensk författningssamling

SL	stiftelselag (1994:1220)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
TfR	Tidskrift för rättsvetenskap
U	Ugeskrift for Retsvæsen Afdeling A (Dansk Domssamling)

1. Juridiska personer som borgensmän

1.1 Ämnet

Borgensförbindelser och andra säkerheter ställda av juridiska personer har en betydelsefull roll i kreditväsendet. Denna framställning syftar till att behandla några särskilda problem som är förknippade med juridiska personer som borgensmän. Vad som krävs för att en juridisk person skall föreligga är omtvistat. I praktiken är det dock endast sällan som betydelsen av gränsdragningen ställs på sin spets. Gemensamt för alla juridiska personer är att de måste företrädas av någon och som en följd av detta kommer frågor som närmast kan betecknas som mellanmansrättsliga att uppkomma. I första rummet är det frågan om en viss person är behörig att företräda den juridiska personen och om denne har behörighet och befogenhet att binda den juridiska personen.¹ Frågan om vem som får företräda en juridisk person brukar visserligen inte hänföras till mellanmansrätten, men det är uppenbart att frågeställningarna i det här förevarande sammanhanget är mycket likartade. För de flesta juridiska personer finns lagregler där det stadgas vem som har rätt att binda den juridiska personen och aktiebolagsrätten har ofta fått utgöra förebilden när nya regler för andra associationsformer skapats.

---

1. *Grönfors* Behörighet vid fullmaktshandlande av en juridisk person i *Fs Lassen* s. 397–402.

Borgen förutsätter att någon annan än den som är direkt förpliktad avger ett löfte att prestera till borgenären om gäldenären själv inte gör det. I denna framställning är intresset riktat på relationen mellan den juridiska personen, betraktad som ett rättssubjekt, och den utomstående, tredjeman, som rättshandlar med den juridiska personen. Relationen till borgenären liksom innehållet i huvudförbindelsen lämnas i stort utanför förevarande framställning. Frågor som rör den juridiska personens ersättningsanspråk mot företrädaren på grund av att den juridiska personen blivit bunden av företrädarens handlande kommer inte att heller att behandlas. I viss omfattning kommer dock möjligheten att rikta skadeståndsanspråk mot den juridiska personen på grund av att ett borgensåtagande inte kunnat göras gällande att diskuteras.

Fastän ämnet är juridiska personers borgensåtaganden kommer inte garantier som utfärdas av banker och försäkringsbolag inom ramen för dessas ordinarie näringsverksamhet att behandlas. Skälet till att utesluta så praktiskt viktiga garantiformer som bankgarantier och garantier i försäkringsform från framställningen är att dessa förtjänar att behandlas separat och mer utförligt.

Av begränsningarna för denna framställning bör slutligen framhållas att, med några få undantag, endast förhållanden enligt svensk rätt kommer att dryftas. Detta val är främst föranlett av de alltför påtagliga olikheterna mellan de nationella rättsordningarna vad gäller regleringen av juridiska personer. Lagstiftning, rättsfall och litteratur på området har beaktats fram till och med 1 januari 2003.

I tur och ordning kommer aktiebolag, ekonomiska föreningar, handelsbolag, stiftelser och ideella föreningar att behandlas. Slutligen kommer förutsättningarna för att kommuner och staten går i borgen för en förbindelse att utredas. Som kommer att framgå i de följande avsnitten kan skillnaderna i möjligheten att avge borgenslöfte vara betydande beroende på vilken juridisk person som avser att utfärda borgensförbindelsen. Gränsdragningsproblem av typen huruvida en viss typ av juridisk person eller en annan föreligger kommer inte att diskuteras, utan utgångspunkten för varje avsnitt är att denna fråga redan är avgjord.

1.2 Framställningens disposition

Framställningen är upplagd efter det tänkta förfaringssättet, att den som skall bedöma en juridisk persons borgensåtagande först bör kontrollera att den som rättshandlat för den juridiska personen över huvud taget haft rätt att företräda denna. Frågan om behörighet och befogenhet att företräda den juridiska personen är alltså den första delen i en värdering av säkerheten. Avsikten har inte varit att göra en fullständig genomgång av dessa ofta svårbevätrade problem, utan syftet har varit att ange huvudlinjerna med hänvisning till relevant litteratur. Om företrädaren bedöms ha varit behörig att företräda den juridiska personen, vidtar den andra delen av bedömningen vilken rör frågan om den aktuella juridiska personen har rätt att gå i borgen. Ett i och för sig korrekt utformat borgensåtagande underskrivet av behörig företrädare för den juridiska personen kan ändå vara ogiltigt, exempelvis på grund av att borgensåtagandet strider mot bolagsordning, föreningsstadga, stiftelseurkund eller motsvarande handling och även förekomsten av jäv kan inverka liksom kapitalskyddsregler av olika slag. Eventuella hinder har inte behandlats i vidare mån än vad som varit nödvändigt för framställningens syfte.

2. Aktiebolag

2.1 Inledning

Aktiebolaget är en företagsform som erbjuder möjlighet att bedriva näringsverksamhet utan personligt ansvar för de personer som äger bolaget. Såväl små som stora företag drivs i aktiebolagsform och antalet aktiebolag är betydande. Aktiebolag är i första hand ägnade att bedriva ekonomiskt krävande verksamhet som förutsätter tillskott av kapital från en vidare krets personer. Ändamålet med verksamheten är normalt att generera vinst till aktieägarna.

Regler om aktiebolag finns huvudsakligen i aktiebolagslagen (1975:1385), i det följande förkortad ABL. Lagen ersatte den tidigare gällande lagen (1944:705) om aktiebolag, men flera av de principer som upptogs i den tidigare lagen anses fortfarande gälla trots att de inte uttryckligen upptagits i den nya. ABL har genomgått flera viktiga förändringar sedan lagen infördes och särskilt harmoniseringen med EG:s bolagsdirektiv har inneburit genomgripande förändringar.¹

---

1. I SOU 2001:1 läggs ett förslag till en ny aktiebolagslag fram som föreslås träda i kraft 1 januari 2004. Förslaget ansluter till flera tidigare framlagda förslag som ännu inte lett till lagstiftning eller endast till delreformer. Huruvida detta förslag kommer att leda till lagstiftning återstår i skrivande stund att se.

2.2 Rätten att företräda aktiebolaget

Styrelsen i ett aktiebolag består enligt 8 kap. 1 § ABL som huvudregel av minst tre ledamöter, även om det finns vissa undantag. I 8 kap. 23 § ABL stadgas att styrelsen i privata aktiebolag har rätt att utse en verkställande direktör men att den kan välja att inte göra det. I ett publikt aktiebolag har styrelsen däremot skyldighet att utse en verkställande direktör.

2.2.1 *Arbetsdelning mellan styrelse och verkställande direktör*

Ansvarsområdena för styrelse respektive verkställande direktör i aktiebolag beskrivs i 8 kap. 3 § respektive 25 § ABL.² Styrelsen svarar enligt 8 kap. 3 § 1 st. ABL för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Enligt 3 § 3 st. skall styrelsen ange arbetsfördelningen mellan å ena sidan styrelsen och å andra sidan den verkställande direktören och de andra organ som styrelsen inrättar. Instruktionen skall vara skriftlig. Den verkställande direktörens huvudsakliga uppgift är att sköta den löpande förvaltningen i enlighet med de riktlinjer och anvisningar styrelsen angivit. Utöver dessa uppgifter, vilka ytterst är ett utflöde av styrelsens rätt att företräda bolaget, har den verkställande direktören även rätt att rättshandla för bolaget. Den verkställande direktören får även vidta åtgärder »som med hänsyn till omfattningen och arten av bolagets verksamhet är av ovanlig beskaffenhet eller stor betydelse, om styrelsens beslut inte kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för bolagets verksamhet.» Om en sådan åtgärd har vidtagits är verkställande direktören skyldig att anmäla detta till styrelsen. Bundenheten vid rättshandlingen är inte beroende av denna underrättelse, utan meddelandet syftar till att styrelsen skall ha så fullständig information om händelser i bolaget som möjligt och kunna vidta nödvändiga åtgärder för bolagets

---

2. Se allmänt angående denna funktionsdelning *Åhman* Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten, Uppsala 1997, särskilt kapitel 7.

bästa. Av nu beskrivna regler framgår att den verkställande direktörens rätt att vidta åtgärder som binder aktiebolaget är av två slag: Den ena kan sägas vara en härledd rätt från styrelsen medan den andra är en rätt som närmast följer av hänsynen till bolaget. Inte i något fall är dock den verkställande direktörens rättshandlingsutrymme större än styrelsens.

2.2.2 Styrelsens borgenslöfte

Styrelsen har enligt 8 kap. 29 § ABL en generell rätt att företräda bolaget och teckna dess firma. Styrelsen är således formellt behörig att även ingå borgen för annans prestation. Inskränkningar i denna allmänna rätt görs dock bland annat i 8 kap. 34 § 1 st. ABL där det stadgas att styrelsen eller annan ställföreträdare för bolaget inte får företa en rättshandling eller annan åtgärd som kan ge en otillbörlig fördel åt en aktieägare eller någon annan om åtgärden är till nackdel för bolaget eller någon annan aktieägare. I den allmänna motiveringen till den lag varigenom formuleringen infördes i svensk rätt uttalas i anslutning till denna frågeställning:

»Bolagsstämman, styrelsen eller verkställande direktören får i överensstämmelse med denna princip inte fatta beslut som är ägnade att bereda aktieägare otillbörlig fördel på bekostnad av andra aktieägare. Saken kan också uttryckas så att bolagsorganen är skyldiga att handla lojalt mot en aktieägarminoritet.»³

Regeln är alltså primärt avsedd att utgöra ett skydd för aktieägarminoriteten, men 8 kap. 34 § 1 st. ABL har även verkan att skydda bolaget självt. Stadgandet har karaktären av generalklausul och är därmed avsiktligt vagt formulerat.⁴ Som ett komplement till regeln i första stycket uppställs i 8 kap. 34 § 2 st. ABL en allmän regel enligt vilken en ställföreträdare inte får följa en anvisning av

3. Proposition 1973:93 s. 84.

4. Se angående de olika tolkningarna av ABL 8:34 bland andra *Bergström, Högfeldt & Samuelsson*: Om kravet på likabehandling av aktieägare i TfR 1994 s. 117–165, särskilt s. 134–141, *Pehrson* Generalklausuler i aktiebolagslagen i Fs Advokatsamfundet s. 483–502 och, särskilt vad angår borgen, *Nial* Borgensförbindelser s. 12–13.

bolagsstämman eller något annat bolagsorgan, om anvisningen strider mot ABL:s egna regler, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen.

En rättshandling som företagits i strid med 8 kap. 34 § ABL är att betrakta som ett *befogenhetsöverskridande* och kan därmed inte göras gällande mot bolaget enligt 8 kap. 35 § 2 st. första meningen ABL.⁵ Rättsföljden av handlande i strid med 8 kap. 34 § ABL är alltså ogiltighet, men god tro hos borgenslöftets mottagare kan göra att bolaget ändå är bundet. Rättsfallet AD 1994 nr 132 kan tjäna till att belysa generalklausulens användning. Sakomständigheterna var för vad som i detta sammanhang är av intresse följande:

Rolf Andersson började den 15 oktober 1990 en anställning som ekonomichef på Västerbottens Folkblad. Kort tid därefter ombads han fortsätta anställningen som tillförordnad verkställande direktör. Från den 1 mars 1991 tillträdde Andersson anställningen som verkställande direktör för tidningen. I samband med att Andersson tillträdde tjänsten upprättades ett avtal mellan honom å ena sidan och Västerbottens Folkblad och A-pressen AB å den andra. Eftersom A-pressenkoncernen, i vilken bland annat Västerbottens Folkblad ingick, var under omstrukturering och ombildning ville Andersson ha någon form av garanti för anställningsavtalets fullgörande. En sådan garanti erhöll Andersson från A-pressen AB dels i brev av den 12 juni 1991, dels i brev daterat 4 oktober 1991. Breven hade utfärdats av styrelseledamoten och verkställande direktören i A-pressen AB Torbjörn Båth. Denne var ensam firmatecknare i A-pressen AB och ensam firmatecknare i samtliga dotterbolag. Båth var därför den som skrev under Anderssons anställningskontrakt och även den som ensam utfärdade garantierna.

Västerbottens Folkblad försattes i konkurs den 10 februari 1992 och Andersson sades upp den 29 februari samma år. I den omstrukturering av A-pressen AB som skedde före konkursen sattes styrelsen för A-pressen AB in i ett annat bolag i koncernen,

---

5. Proposition 1993/94:196 s. 169.

Nescio Svenska AB. Enligt garantin som utfärdades den 4 oktober skulle Nescio Svenska AB inträda i A-pressen AB:s ställe om den senare inte hade möjlighet att fullgöra sitt åtagande.⁶ Nescio Svenska AB namnändrades senare till Avisas AB.

Andersson krävde efter det att han sagts upp Avisas AB på den ersättning han enligt anställningsavtalet hade rätt till och stödde sig därvid på garantierna. Avisas vägrade emellertid att infria Anderssons krav med hänvisning bland annat till att utställandet av garantierna utgjorde en sådan otillbörlig fördel som beskrivs i 8 kap. 13 § ABL, numera 8 kap. 34 § ABL. AD fann att utfärdandet av garantierna fick bedömas som från bolagets synpunkt företagsekonomiskt riktiga eller i vart fall försvarliga åtgärder i den situation som rådde när garantierna tillkom.⁷ Domstolen fann även utställandet vara förenligt med Nescio Svenska AB:s verksamhet såsom denna tedde sig vid den tid då garantierna tillkom.⁸

AD 1994 nr 132 belyser väl nackdelsrekvisitets innehåll. Enligt lagens formulering får styrelsen inte ställa ett borgensåtagande som både är till nackdel för bolaget eller någon aktieägare och som samtidigt är till fördel för annan aktieägare eller utomstående. Om en fördel kan åstadkommas utan att bolaget eller någon av dess aktieägare lider skada, hindras däremot inte åtgärden av bestämmelsen i 8 kap. 34 § ABL. På grund av borgensåtagandens allmänna karaktär är det emellertid troligt att ett borgensåtagande kommer att vara till nackdel för företaget.⁹ Nackdelsrekvisitet kommer därmed ofta att vara uppfyllt om bolaget går i borgen. Som framgår av fallet bör en åtskillnad göras mel-

6. Garantin i brevet daterat den 4 oktober 1991 hade enligt AD 1994 nr 132 referatet s. 913 följande lydelse: »I anslutning till våra tidigare samtal och skriftväxling, vill jag här ånyo bekräfta att A-pressen AB garanterar dotterbolaget Västerbottens Folkblad ABs förpliktelse visavi Dig enligt gällande VD-kontrakt. För den händelse APressen AB ej har möjlighet fullgöra denna garanti, inträder i dess ställe Nescio Svenska AB.»

7. AD 1994 nr 132, AD:s domskäl, referatet s. 910 f.

8. Angående frågan om det i målet skett en sammanblandning av åtgärder som strider mot verksamhetsföremålet och sådana som strider mot syftet med bolagets verksamhet, se *Ahman* Behörighet och befogenhet s. 699.

9. Jfr *Ahman* Behörighet och befogenhet s. 575.

lan fall då ställandet av borgen utgör en nackdel för bolaget och de där åtagandet innebär en nackdel för aktieägare direkt. I vissa fall kan en ställd borgen visserligen innebära nackdelar för bolaget i ett kortare perspektiv, men utan att det uppstår några objektiva nackdelar för aktieägarna på lång eller kort sikt. I dessa fall måste en helhetsbedömning av de fördelar som kan vinnas genom att säkerheten ställs vägas mot den omedelbara nackdel åtgärden medför för bolaget. Endast om nackdelarna överväger hindrar bestämmelsen i 8 kap. 34 § ABL att styrelsen går i borgen.

Enligt bestämmelsen i 8 kap. 35 § 2 st. första meningen ABL har rättshandlingar företagna av styrelsen, den verkställande direktören eller särskild firmatecknare inte verkan att binda bolaget om motparten insåg eller borde ha insett att den rättshandlande överskred sin befogenhet. Bevisbördan för att motparten var i ond tro ligger enligt bestämmelsen på aktiebolaget. Ur förarbetena till bestämmelsen går att utläsa särskilt angående borgen att »[i] den mån borgensförbindelsen eller försträckningen framstår som företagsekonomiskt riktig eller försvarlig får den i princip anses bindande för bolaget».¹⁰ Den till vars förmån borgensåtagandet gäller måste därmed antas vara i god tro när utställandet av åtagandet var företagsekonomiskt befogat. En svaghet med denna presumptionsregel är dock ur vems synvinkel åtgärden skall vara företagsekonomiskt befogad; aktiebolagets eller den gynnas. I och med att det är en godtrosregel ligger det nära till hands att anta att det är ur den gynnades synvinkel bedömningen skall göras. Detta är emellertid knappast realistiskt, då tillräcklig information för att avgöra om en transaktion är företagsekonomiskt befogad endast sällan finns hos annan än aktiebolaget självt. Detta skulle nämligen innebära att en bedömning som i de flesta fall bara kan göras av bolaget som avger löftet om borgen läggs till grund för om den berättigade enligt borgensförbindelsen är i god tro. Då detta är orimligt måste mer objektiva betraktelsesätt anläggas vid bedömningen om den berättigade enligt borgenslöf-

---

10. Proposition 1973:93 s. 138.

tet var i god tro. Den som vid tidpunkten för borgensåtagandets utfärdande faktiskt var i god tro och även hade anledning att hysa denna goda tro med avseende på den information som fanns tillgänglig skall kunna utkräva borgensmannens prestation i enlighet med åtagandet.

Regeln i 8 kap. 35 § 2 st. första meningen ABL ger uttryck för den traditionella synen på behörighet och befogenhet i svensk rätt. Genom harmoniseringen med EG-rätten har i styckets andra mening ett viktigt undantag införts. Enligt 8 kap. 35 § 2 st. andra meningen ABL kan inte aktiebolaget undgå bundenhet »när styrelsen eller den verkställande direktören har överträtt en föreskrift om föremålet för bolagets verksamhet eller andra föreskrifter som har meddelats i bolagsordningen eller av ett annat bolagsorgan.» Det bör uppmärksammas att rättshandlande av särskild firmatecknare inte omfattas av regeln.¹¹ På grund av att regeln avviker från vad som normalt gäller företrädare för juridiska personer, bör äldre praxis om behörighet att företräda aktiebolag läsas med försiktighet.

Bestämmelsen i 8 kap. 35 § 2 st. andra meningen ABL infördes genom SFS 1994:802 och har efter redaktionella ändringar fått sin nuvarande plats genom SFS 1998:760. Grunden för regelns införande var en implementering av det första bolagsdirektivet 68/151/EEG, det så kallade publicitetsdirektivet. Den svenska lagregelns utformning är något svårgenomtränglig och direktivtexten kan därför tjäna till ledning vid tolkningen av bestämmelsen.¹² Enligt femte övervägandet i direktivets preambel skall skyddet för tredje man säkerställas genom bestämmelser som så mycket som möjligt begränsar ogiltighetsgrunderna när det gäller förpliktelser i bolagets namn. Enligt art. 9 (2) i direktivet kan inte begränsningar i bolagsorganens rätt att företräda bolaget på grund av bolagsordningen eller beslut av bolagsorgan åberopas mot tredje man, även om inskränkningarna offentliggjorts. Av intresse i sammanhanget är det förhandsbesked som återfinns i *Rabobank mot*

---

11. Se angående särskild firmatecknare nedan avsnitt 2.2.4.

12. Se angående den svenska bestämmelsen proposition 1993/94:196 s. 170–171.

Minderhoud.¹³ Hoge Raad der Nederlanden begärde förhandsbesked för att få klarlagt om en bestämmelse i den nederländska civillagen, enligt vilken endast styrelsen var behörig att sluta avtal med tredje man om det förelåg en intressekonflikt mellan bolaget och dess ställföreträdare, var förenlig med första bolagsdirektivet. Domstolen uttalade att denna typ av undantag i nationell lagstiftning var förenlig med EG-rätten och att art. 9 i första bolagsdirektivet alltså inte hindrade tillämpningen av den nationella regeln. Domstolen uttalade efter att ha citerat art. 9 angående frågan:

»Det skall emellertid framhållas att det såväl av bestämmelsens lydelse som av dess innehåll framgår att den avser gränserna för de olika bolagsorganens lagstadgade rätt att företräda bolaget. Den avser således inte att samordna de nationella lagregler som är tillämpliga i fall då en medlem i ett sådant organ på grund av sina personliga förhållanden befinner sig i intressekonflikt med det bolag som han företräder.»¹⁴

Av fallet framgår att art. 9 endast syftar till att undanröja sådana nationella regler genom vilka bolagets egna inskränkningar att företräda bolaget tillmäts betydelse. Detta torde innebära att nationella lagregler om jäv och ogiltighet på grund av intressekonflikter mellan ställföreträdare och bolaget inte strider mot art. 9, medan däremot nationella regler som gör bolagets bundenhet beroende av bolagsordningen inte är förenliga med direktivet.¹⁵

Med den utformning 8 kap. 35 § ABL har fått är det endast ett fåtal fall som omfattas av första styckets första mening. Bland exemplen i förarbetena nämns överträdelse av jävsreglerna för styrelseledamot i 8 kap. 20 § ABL respektive verkställande direktör i 8 kap. 28 § ABL och den ovan diskuterade frågan om rättshandling i strid med generalklausulen i 8 kap. 34 § ABL.¹⁶ Det skydd som skapas för tredje mans intresse genom första bolagsdi-

---

13. Mål C-104/96 *Coöperatieve Rabobank »Veicht en Plassengebied» BA mot Erik Aanoud Minderhoud*, REG 1997 s. I-7211. Fallet har kommenterats av *Stattin* EG-domstolen tolkar reglerna i första bolagsdirektivet rörande rätten att företräda ett aktiebolag i JT 1999–2000 s. 434–441.

14. Mål C-104/96 p. 22.

15. *Stattin* a.a., s. 438–439.

16. Proposition 1993/94:196 s. 169.

rektivet är mycket långtgående. Möjligheterna att tillämpa jämningsregeln i 36 § avtalslagen torde dessutom vara begränsade; ett alltför omfattande bruk av jämningsregeln skulle omintetgöra effekten av direktivet och den svenska lagregeln bör därför i största möjliga mån tolkas direktivkonformt.¹⁷ Om styrelsen eller verkställande direktören skrivit under ett borgensåtagande som strider mot bolagsordningen eller annat bolagsorgans föreskrift, så kan detta alltså ändå göras gällande mot bolaget, eftersom bolaget enligt 8 kap. 35 § 2 st. andra meningen ABL inte med framgång kan invända att ställföreträdaren överskridit sin befogenhet.¹⁸

2.2.3 *Verkställande direktörens borgenslöfte*

Den verkställande direktören får enligt 8 kap. 30 § ABL alltid företräda bolaget och teckna dess firma beträffande uppgifter som anges i 8 kap. 25 § ABL. Enligt 8 kap. 25 § 1 st. ABL skall den verkställande direktören sköta den löpande förvaltningen enligt styrelsens riktlinjer och anvisningar. Den verkställande direktörens rätt att företa rättshandlingar för bolaget är alltså normalt mer inskränkt än styrelsens. Endast i undantagsfall ingår det i den löpande förvaltningen att binda bolaget vid ett borgensansvar. Den verkställande direktören har dock enligt 8 kap. 25 § 1 st. andra meningen ABL även rätt att vidta extraordinära åtgärder utanför den löpande förvaltningen av bolaget. Den verkställande direktören kan alltså i vissa sällsynta fall ha rätt att binda bolaget vid ett borgensansvar även om uppgiften inte faller inom den löpande förvaltningen. Sådana åtgärder får dock enligt 8 kap. 25 §

---

17. *Dotevall* [Anmälan av] Ola Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten i SvJT 1998 s. 712–718, särskilt s. 715.

18. I klara fall av befogenhetsöverskridanden finns enligt ABL 15:1 möjlighet för bolaget att rikta skadeståndsanspråk mot ställföreträdare som skadat bolaget. Se från rättspraxis NJA 2000 s. 404 och från tiden före nu gällande aktiebolagslag NJA 1967 s. 313. Skadeståndskravets storlek kan vara svår att fastställa innan krav grundade i borgensåtagandet riktas mot bolaget. Se angående frågeställningen *Dotevall* Bolagsledningens skadeståndsansvar s. 50–54.

1 st. andra meningen ABL endast vidtas om styrelsens beslut inte kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för bolagets verksamhet.

I propositionen till nu gällande bestämmelse uttalades att det för en utomstående kunde vara svårt att bedöma såväl vad som faller inom ramen för den löpande förvaltningen som när den verkställande direktören har sådan extraordinär befogenhet som sägs i 8 kap. 25 § 1 st. andra meningen ABL. Av detta skäl upptogs den bestämmelse som nu återfinns i 8 kap. 35 § 1 st. andra meningen ABL enligt vilken bolaget kan bli bundet av den verkställande direktörens rättshandlande utanför den löpande förvaltningen om motparten var i god tro.¹⁹ Utfärdande av borgensåtaganden faller dock endast sällan inom den löpande förvaltningen. Möjligheten att göra borgensåtaganden gällande med stöd av särregeln i 8 kap. 25 § 1 st. andra meningen ABL läst tillsammans med 8 kap. 35 § 1 st. andra meningen är därför normalt utesluten. Det bör även påpekas att den verkställande direktören inte i något fall kan binda bolaget till mer eller annat än vad styrelsen kunnat. Exempelvis är överträdelse av generalklausulen i 8 kap. 34 § ABL lika otillåtna för den verkställande direktören som för styrelsen och träffas av samma rättsföljder. De begränsningar för styrelsens rätt att företräda bolaget som beskrivits ovan under 2.2.2 utgör därvid även den yttersta gränsen även för verkställande direktörens möjlighet att binda bolaget.

2.2.4 *Särskild firmatecknares borgenslöfte*

Det kan finnas praktiska skäl som talar för att kretsen som kan företräda bolaget vidgas. I 8 kap. 31 § ABL regleras möjligheten att utse en särskild firmatecknare. Enligt bestämmelsens första stycke får styrelsen bemyndiga en styrelseledamot, den verkställande direktören eller någon annan att företräda bolaget och teckna dess firma. Rätten att utse särskild firmatecknare kan vara inskränkt genom föreskrift i bolagsordningen. Bestämmelserna i 8 kap. 27–28 §§ om verkställande direktörs obehörighet eller jäv

---

19. Proposition 1993/94:196 s. 169.

skall enligt 31 § andra stycket äga tillämpning för särskild firmatecknare om inte denne är styrelseledamot eller verkställande direktör i bolaget. Enligt 8 kap. 31 § 3 st. ABL kan styrelsen när som helst återkalla bemyndigandet att företräda bolaget.

I samband med harmoniseringen av ABL till publicitetsdirektivet 68/151/EEG diskuterades möjligheten att införa samma regler för särskild firmatecknare som för styrelse och verkställande direktör.²⁰ Tanken avvisades emellertid med hänvisning till att likheterna mellan särskild firmatecknare och fullmäktig är större. Reglerna om särskild firmatecknares behörighet och befogenhet följer därmed fortsatt det tidigare allmänna mönstret för rätten för ställföreträdare att binda en juridisk person.

Som påpekats i litteraturen är regleringen av särskild firmatecknare olycklig.²¹ Särskild firmatecknares behörighet är generellt vidare än verkställande direktörens rätt och detta kan leda till problem om ställföreträdaren också är verkställande direktör för bolaget. I sådana situationer ställer reglerna i 8 kap. 35 § ABL stora krav på motparten att säkert kunna avgöra om den verkställande direktören handlar i egenskap av verkställande direktör eller som särskild firmatecknare. Praktiskt mildras dock effekterna av stadgandet eftersom bevisbördan för ond tro både i 8 kap. 35 § 1 st. andra meningen och 2 st. första meningen ABL lagts på bolaget.²²

I de fall då den särskilda firmatecknaren inte samtidigt är verkställande direktör eller styrelseledamot är frågeställningen mer rätlinjig. Den särskilda firmatecknaren är normalt *behörig* att företräda bolaget på samma sätt som styrelsen, men utan de begränsningar som uppställs i 8 kap. 35 § 2 st. andra meningen ABL.²³ Särskild firmatecknare är inte att betrakta som bolagsorgan, vilket

20. Proposition 1993/94:196 s. 127–128.

21. *Andersson* Om lagstiftningen kring behörighets- och befogenhetsöverskridande i ABL, särskilt om särskild firmatecknare i JT 2000–01 s. 761–772 och *Sandström* Problemet med den särskilda firmatecknarens »haltande» befogenhet i JT 2002–03 s. 97–115.

22. Se NJA 1995 s. 437 angående de svårigheter som denna dubbla behörighet kan leda till.

23. Jfr *Åhman* Behörighet och befogenhet s. 305.

innebär att den särskilda firmatecknaren måste ha ett uppdrag från ett bolagsorgan för att få rättshandla på aktiebolagets vägnar. Den formella behörigheten kan alltså i det konkreta fallet vara helt tom, så att den särskilda firmatecknaren saknar befogenhet att vidta handlingar för bolaget. En särskild firmatecknare som fått i uppdrag av styrelsen att se till att bolaget binds vid ett borgenslöfte med beloppsbegränsning överträder alltså styrelsens instruktioner om borgen i stället ingås utan begränsning. Likaså är tecknande av borgen helt utan uppdrag från styrelse eller verkställande direktör att betrakta som befogenhetsöverskridande.²⁴

Enligt uttryckligt stadgande i 8 kap. 31 § 4 st. ABL kan den särskilda firmatecknarens rätt att företräda bolaget inskränkas i bolagsordningen. Sådan inskränkning kan göras gällande mot tredje man, men det bör anmärkas att bevisbördan för att motparten inte var i god tro enligt 8 kap. 35 § 2 st. första meningen ABL ligger på bolaget. Motparten kan dock inte anses vara i god tro om sådana uppgifter som influiter i aktiebolagsregistret.²⁵ I likhet med förhållandena i den allmänna fullmaktsläran leder överskridande av befogenheten till fullständig ogiltighet mot ondtröende motpart.²⁶

2.3 Allmänna regler om hinder för ställande av borgen

Förutom reglerna om bolagsorganens rätt att företräda bolaget är ABL:s regler om jäv och vinstutdelning av praktisk betydelse för frågan om ett borgensåtagandes giltighet.

---

24. Jfr proposition 1993/94:196 s. 170. Se även NJA 1995 s. 437.

25. Jfr NJA 1987 s. 592 och NJA 1995 s. 654.

26. Se *Grönfors* Avtalslagen s. 129. Det kan diskuteras om det är lämpligt att rättsföljden är fullständig ogiltighet. Det hade varit tänkbart att befogenhetsöverskridandet endast skulle göra rättshandlingen ogiltig till den del den stred mot den särskilda firmatecknarens instruktion och i övrigt vara gällande. Frågan har emellertid inte lösts på detta sätt i den allmänna mellanmansrätten och det förefaller mig därför betänkligt att införa ännu ett undantag bland de svåröverskådliga reglerna om behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten.

2.3.1 Jäv

Bestämmelserna om jäv för aktiebolagets ställföreträdare är avsedda att skydda bolaget, det vill säga aktieägarnas gemensamma intressen.²⁷ Frågan om jäv blir särskilt betydelsefull när borgensåtagandet inte är behäftat med några andra typer av formfel, eftersom rättsföljden av att jävig person deltagit i beslutet enligt 8 kap. 35 § 2 st. första meningen ABL är ogiltighet.²⁸ Om beslut om att ställa borgen fattats med jävig person i det beslutande organet, är åtagandet alltså ogiltigt och eventuella säkerheter eller vederlag för den ställda borgen skall återbäras.

Den centrala frågan vad gäller jäv är givetvis att besvara vilka faktiska förhållanden som utgör jävsgrund.²⁹ Jävsregeln i 8 kap. 20 § 1 st. p. 1 ABL avser fall där styrelseledamoten själv kan påkalla fullgörande i enlighet med borgensåtagandet. Borgen är till sin konstruktion sådan att även gäldenären kan ha fördel av att säkerheten ställs. En ställföreträdare kan därför ha intresse av att säkerheten ställs utan att själv vara avtalspart. Enligt 8 kap. 20 § 1 st. p. 2 ABL är ställföreträdaren jävig även när borgen ingås mellan bolaget och en tredje man, om företrädaren har ett väsentligt intresse i frågan som kan strida mot bolagets. Om ställföreträdaren själv är gäldenär i det rättsförhållande för vilket borgen ställs, föreligger jäv liksom om någon ställföreträdaren närstående fysisk person är gäldenär eller direkt berättigad enligt borgensåtagandet.³⁰ Bland de fall som träffas av regeln kan särskilt nämnas borgen för styrelseledamots familjemedlemmar eller andra närstående.

I 8 kap. 20 § 1 st. p. 3 ABL finns en regel enligt vilken jäv för ställföreträdaren föreligger om borgen ingås mellan bolaget och en juridisk person som ställföreträdaren ensam eller tillsammans med någon annan får företräda. Regeln infördes genom SFS 1998:760 men motsvarade i stort vad som redan tidigare ansågs

---

27. Proposition 1997/98:99 s. 97. Jfr NJA 1981 s. 1117.

28. Proposition 1993/94:196 s. 170.

29. Proposition 1997/98:99 s. 97–99

30. *Nial* Borgensförbindelser s. 7.

gälla.³¹ Som exempel på en jävssituation som träffas av regeln i 8 kap. 20 § 1 st. p. 3 ABL anförs i förarbetena det fallet att en person är styrelseledamot i både ett kreditföretag och ett industriföretag och ändå deltar i beslutet att industriföretaget skall uppta lån i kreditföretaget. I anslutning till exemplet uttalas särskilt att det är utan betydelse för frågan om styrelseledamoten faktiskt har befattat sig med ärendet i kreditföretaget.³²

Inskränkningar i jävsreglernas tillämpningsområde finns i 8 kap. 20 § 2 st. ABL. Undantaget i första meningen ansluter till rättsfallet NJA 1981 s. 1117, vilket rörde ett avtal mellan en styrelseledamot och bolaget när ledamoten var ensam ägare till bolaget. HD konstaterade i fallet att det i dessa situationer inte förelåg någon intressekonflikt mellan bolaget och aktieägarna. När det är fråga om ett enmansbolag utgör alltså inte jävsreglerna något hinder för att borgen ställs för ägaren. Det bör dock anmärkas att kapitalskyddsreglerna kan utgöra hinder för att säkerhet ställs för ensamägare.³³

De jävsregler som nu beskrivits skulle, om det inte fanns undantag, omöjliggöra att samma person företrädde bolag i samma koncern. Tillämpningsområdet för jävsregeln i 8 kap. 20 § 1 st. p. 3 ABL inskränks därför i 8 kap. 20 § 2 st. andra meningen ABL för att möjliggöra samarbete inom koncerner. Inte bara koncerner i ABL:s mening undantas, utan även företag »i en företagsgrupp av motsvarande slag». Med formuleringen avses exempelvis då den överordnade juridiska personen är en stiftelse eller en ekonomisk förening. Undantaget träffar även den situationen att en fysisk person eller en kommun genom aktieinnehav kontrollerar en grupp av företag.³⁴

Regleringen för styrelseledamots, verkställande direktörs och särskild firmatecknares jäv är helt överensstämmande. Verkställande direktörs jäv regleras i 8 kap. 28 § ABL och denna regel är enligt 8 kap. 31 § 2 st. ABL även tillämplig för särskild firmateck-

---

31. Jfr *Nial* Borgensförbindelser. s. 7–8.

32. Proposition 1997/98:99 s. 222.

33. Se vidare avsnitt 2.3.2 nedan.

34. Proposition 1997/98:99 s. 223.

nare.³⁵ Vad som ovan sagts i anslutning till 8 kap. 20 § ABL har alltså motsvarande tillämpning för verkställande direktör och särskild firmatecknare.

2.3.2 *Borgen ställd i strid med kapitalskyddsreglerna*

ABL tar i 12 kapitlet upp flera regler som syftar till att skydda bolagets egna kapital. Av särskilt intresse i detta sammanhang är bestämmelserna i 12 kap. 1–2 §§ och 7 § ABL. Enligt 12 kap. 1 § ABL får utbetalning till aktieägarna av bolagets medel ske endast enligt bestämmelserna i ABL och enligt regeln i 12 kap. 7 § ABL får inte lån ges eller säkerhet ställas till förmån för en i bestämmelsen angiven krets personer. Förbudet i 12 kap. 2 § ABL avser *utbetalning*, men denna behöver inte nödvändigtvis ske i pengar och det framgår av förarbetena att bestämmelsen även omfattar obehörig vinst som uppkommit genom nyttjande av bolagets egendom.³⁶ Av rättspraxis, bland annat av rättsfallen NJA 1980 s. 311 och NJA 1995 s. 418, framgår att reglerna i 12 kap. 1–2 §§ ABL är tillämpliga på såväl borgen som tredjemanspant.³⁷

2.3.2.1 Personkretsen

Vid tillämpningen av reglerna i 12 kap. 1 § ABL och 12 kap. 7 § ABL är det av stor vikt att först slå fast att den som har fördel av att säkerheten ställs hör till de i lagrummen angivna personkretsarna. Enligt ordalydelsen i 12 kap. 1 § ABL är det endast utbetalning till *aktieägare* som är förbjudna. Genom avgöranden från HD, särskilt NJA 1997 s. 418 och NJA 1999 s. 426, har det klartgjorts att bestämmelsen kan tillämpas analogt även på utbetalning – och därmed även på ställd säkerhet – till andra än aktieägare. I NJA 1997 s. 418 uttalade HD följande:

---

35. Proposition 1997/98:99 s. 228–230.

36. Proposition 1975:103 s. 475 och s. 485.

37. *Rodhe* Vederlagsfri pantsättning för tredje mans gäld, ursprungligen publicerad i Balans 1981:1 s. 4–5, men här citerad efter omtrycket i Studier i bolags- och krediträtt: Skrifter i urval 1944–1989 s. 380–383.

»I första hand kommer här i fråga sådana fall där mottagaren av utbetalningen visserligen inte är en aktieägare, men väl någon denne närstående fysisk eller juridisk person. Vidare får bestämmelserna antas vara analogt tillämpliga på utbetalningar som görs till någon som i ett nära sakligt sammanhang med utbetalningen upphör att vara aktieägare eller blir aktieägare (jfr NJA 1951 s 6 II och 1976 s 618). Även andra ägareliknande kopplingar till aktiebolaget skulle måhända kunna aktualisera en dylik analog tillämpning (jfr diskussionen i NJA 1988 s 620 om s k aktieägartillskott från annan än aktieägare).

Att i övrigt med generella kriterier identifiera sådana fall där en analog tillämpning av 12 kap 2 § kan komma i fråga låter sig knappast göra. Av betydelse i sammanhanget synes emellertid vara att det normalt inte ter sig meningsfullt att analogt tillämpa 2 § på en viss transaktion om man inte samtidigt anser att denna också skall kunna föranleda en återbäring enligt 5 § 1 st. Hänsynen till säkerheten i omsättningen och det praktiska ekonomiska livet får därför sätta gränser för hur långt analogierna skall drivas.»³⁸

Det citerade ger inte alldeles säkra hållpunkter för bedömning av vilken personkrets som kan träffas av regeln i 12 kap. 2 § ABL. Att regeln bör kunna tillämpas vid transaktioner där den till vilken utdelningen sker kort tid före rättshandlingen varit aktieägare eller kort tid därefter blir aktieägare är ganska självklart. Mer betänkelig är den koppling som i domskälen görs till återbäringsreglerna i 12 kap. 5 § ABL. Resonemanget tycks vara att om man finner rättsföljden återbäring enligt 12 kap. 5 § 1 st. ABL vara lämplig, så skall 12 kap. 2 § ABL kunna tillämpas analogt på utdelning till andra än aktieägare. Förutsättningen för tillämpningen av båda bestämmelserna är utdelning till aktieägare och att från den lämpliga rättsföljden sluta sig till att analog tillämpning skall ske förefaller inte alldeles välbetänkt. Uttalandena i NJA 1997 s. 418 har något preciserats i NJA 1999 s. 426. I RevSekt:ns betänkande, i enlighet med vilket HD:s majoritet fattade beslut, uttalades bland annat följande angående gränserna för en analog tillämpning av 12 kap. 2 § och 5 § ABL:

»När det gäller ett utomstående kreditinstitut som i utbyte mot ett lån erhållit en säkerhet, inger en analog tillämpning särskilda betänkligheter. För att ett sådant ansvar skall kunna åläggas ett kreditinstitut krävs det att dess

---

38. NJA 1997 s. 418, HD:s domskäl refererat s. 448. Fallet har kommenterats utförligt av *Andersson* Utomståendes ersättningsskyldighet vid olovlig vinstutdelning – ett avgörande från Högsta domstolen i SvJT 1998 s. 52–83.

företrädare haft uppsåt beträffande omständigheten att ställandet av säkerheten utgjort en olovlig kapitalanvändning.»³⁹

Den av HD formulerade rättsregeln tycks alltså vara att den som mottar utdelningen eller är mottagare av säkerheten utan att ha uppsåt att medverka i en förbjuden kapitalanvändning och heller inte är aktieägare eller har ägarliknande koppling till bolaget inte kan åläggas ansvar enligt 12 kap. 5 § ABL. Svagheten i resonemanget är densamma i NJA 1999 s. 426 som i det tidigare avgjorda fallet, eftersom personkretsen utpekas genom att utgå från rättsföljden. Huruvida mottagaren av utdelningen är i ond eller god tro är endast relevant om utdelning skett till den personkrets som avses i 12 kap. 2 § ABL. Det exakta tillämpningsområdet är därmed fortfarande otydligt i sina yttergränser, även om fallen ger god ledning för de flesta praktiska fall.⁴⁰

Personkretsen är delvis en annan i 12 kap. 7 § ABL. Enligt bestämmelsen får säkerhet inte ställas till förmån för den som äger aktier i eller är styrelseledamot eller verkställande direktör i aktiebolaget eller annat bolag i samma koncern. Personkretsen vidgas genom en katalog av närstående i 1 st. p. 1–3 med ytterligare tilllägg i 6 st. Den enda av punkterna som kan orsaka tveksamheter är 1 st. p. 3 enligt vilken säkerhet inte heller får ställas för juridisk person över vars verksamhet fysisk person som nämnts tidigare har ett bestämmande inflytande. I förarbetena uttalas att det avgörande är om den fysiska personen har »ett sådant inflytande över den juridiska personen att han kan på ett avgörande sätt påverka formerna för dess finansiering».⁴¹ Förbudet i 12 kap. 7 § 1 st. p. 3 ABL kompletteras av ett undantag för små aktieinnehav i 2 st. p. 4. Vidare uppställs i 3 st. ett generellt förbud för lån till

---

39. NJA 1999 s. 426, RevSekt Elserths betänkande, referatet s. 434.

40. De olika särmeningarna och de obiter dicta som återfinns i NJA 1999 s. 426 kan vara värda läsning för ytterligare belysning av här diskuterade regler. Fallet har kommenterats av *Andersson* Vederlagsfri pantsättning och ABL:s kapitalskyddsregler i JT 1999–2000 s. 402–409.

41. Proposition 1975:103 s. 492.

personkretsen i 1 st. p. 1–3 om medlen skall användas till att förvärva aktier i bolaget.

I 12 kap. 7 § 2 st. ABL görs några viktiga undantag från förbudet att ställa säkerhet. Enligt undantaget i p. 1 är säkerhet för kommun och landstingskommun alltid tillåtna. Kommuner och landstingskommuner anses ju som bekant inte kunna gå i konkurs och dessa kan därför alltid betala tillbaka sina skulder. I p. 2 undantas säkerhet som ställs för annat företag i en koncern. Undantaget i p. 2 kommer att diskuteras mer ingående under 2.4 nedan. I 12 kap. 7 § 2 st. p. 3 ABL stadgas att lån är tillåtna om »gäldenären driver rörelse och lånet betingas av affärsmässiga skäl samt är avsett uteslutande för gäldenärens rörelse». Bestämmelsen avser som tidigare anmärkts i första hand penninglån, men skall enligt 5 st. äga »motsvarande tillämpning i fråga om ställande av säkerhet». I bestämmelsen talas om »gäldenär» som i detta fall måste avse den som har fördel av att säkerheten ställs. Detta kan vara såväl säkerhetens mottagare som den som är gäldenär i det avtal som säkerheten ställs för. Ett praktiskt exempel på när bestämmelsen kan komma till användning är när borgen ställs för att trygga bolagets anspråk mot annan.⁴² I vissa situationer kan det vara befogat att ställa säkerhet för annan för att på detta sätt garantera att ett ingånget avtal kan fullgöras. En typsituation är den då ett aktiebolag redan slutit ett avtal med en leverantör. Av en eller annan anledning får leverantören svårt att erhålla leverans från en underleverantör. I denna situation kan det vara befogat att ställa säkerhet för leverantörens betalningsansvar för att på detta sätt möjliggöra för leverantören att färdigställa varorna. Risker i situationen är att underleverantören presterar till leverantören, men att den senare hinner gå i konkurs innan varorna hinner levereras till bolaget. Betoningen på att rättshandlingen skall vara *affärsmässigt påkallad* utgör den springande punkten i bedömningen om säkerheten kan ställas.⁴³ Både undantaget i p. 2 och i p. 3 är av stor praktisk betydelse eftersom de ger möjlighet att

---

42. Jfr *Nial* Borgensförbindelser s. 14 och proposition 1975:103 s. 492–493.

43. Se proposition 1973:93 s. 93.

lämna försträckningar och ställa säkerheter i en rad vanligt förekommande situationer där detta enligt huvudregeln vore förbjudet. Slutligen görs i p. 4 ett undantag enligt vilket små aktieinnehav inte skall hindra att lån lämnas eller säkerhet ställs. När undantaget infördes motiverades detta i första hand med att bolaget annars skulle vara förhindrat att ge lån till eller ställa säkerhet för de anställda även om aktieinnehavet var blygsamt.⁴⁴ Skyldigheten för bolaget att utröna om aktieinnehavet överstiger de i bestämmelsen angivna gränserna är begränsad och det torde i de flesta fall räcka att bolaget frågar aktieinnehavaren hur stort innehavet är.⁴⁵

Bestämmelserna i 12 kap. 7 § 3 st. och 4 st. innehåller ytterligare inskränkningar när lånet eller säkerheten har samband med förvärv av aktier i bolaget eller annat bolag i samma koncern. Dessa mycket detaljerade bestämmelser om vilka personer som omfattas av respektive undantas från låneförbudet för sådana förvärv behandlas inte vidare här.⁴⁶

2.3.2.2 Verknningar av rättshandlande i strid med kapitalskyddsreglerna

Både bestämmelsen i 12 kap. 1 § och 7 § i samma kapitel i ABL är legala förbud. Handlande i strid med ett legalt förbud innebär enligt hävdvunnen uppfattning inte nödvändigtvis att rättshandlingen blir ogiltig.⁴⁷ Tvärt om har det i rättspraxis, i första hand NJA 1992 s. 717 och NJA 1999 s. 426, uttalats att frågan får avgöras från fall till fall och att huvudregeln är civilrättslig giltighet.

---

44. Se proposition 1973:93 s. 92. Jfr proposition 1975:103 s. 494–495.

45. I proposition 1975:103 uttalades på s. 495 följande om undersökningsplikten: »I den praktiska tillämpningen synes bolagen kunna förfara så att de vid kreditgivningen till anställda endast ställer frågan om vederbörande äger 1 % av aktiekapitalet – i vilket fall närläggande aktieinnehav skall räknas med – eller alternativt om han äger mer än 500 aktier i bolaget. Om svaret blir nekande och bolaget inte självt har anledning att anta att svaret är felaktigt, kan lånet ges resp. säkerheten ställas.»

46. Se vidare angående skälen bakom regleringen proposition 1975:103 s. 489–490 samt s. 495. Bestämmelsen i 12 kap. 7 § ABL ändrades senast genom SFS 1994:802.

47. Se angående handlande i strid med låneförbudet de uttryckliga uttalandena i proposition 1975:103 s. 496.

Den som mottar utbetalning till aktieägare som strider mot aktiebolagslagens regler blir enligt 12 kap. 5 § ABL återbetalningskyldig. Regelns konstruktion gör att även den som endast är förmedlare av beloppet eller annars endast tillfälligt innehar medlen har skyldighet att återbära prestationen. När det gäller tredjemanspant föreligger det inga egentliga problem att se hur regeln kan tillämpas: Den som innehar panten har en skyldighet att återlämna den. Om säkerheten däremot inte består i en pant, utan en borgen eller annan obligationsrättslig säkerhetsrätt, uppkommer emellertid problem. Enligt den i rättspraxis fastslagna huvudregeln träffas inte en rättshandling som företagits i strid med förbudet i 12 kap. 1 § ABL av ogiltighet. Det finns för närvarande inga avgöranden från HD som direkt rört frågan om hur återbäringen skall ske om säkerheten är en borgen eller annan obligationsrättslig säkerhetsrätt.⁴⁸ Lösningen att helt acceptera borgensåtagandets giltighet, och alltså först låta bolaget fullgöra i enlighet med åtagandet och omedelbart efter fullgörandet återkräva prestationen, framstår inte som alldeles praktisk. Återbäringsskyldigheten kan i sammanhanget förstås som en skyldighet för den berättigade enligt borgensåtagandet att för framtiden verksamt avstå från att göra borgensåtagandet gällande gentemot aktiebolaget.⁴⁹

I 12 kap. 5 § 1 st. andra meningen ABL finns en godtrosregel enligt vilken mottagaren av utbetalning som har skett i form av vinstutdelning endast är återbäringsskyldig om bolaget visar att

---

48. NJA 1992 s. 717 gällde en skyldighet för bolaget att utge betalning för en del av en köpeskilling. Den omständigheten att bolagets betalningsskyldighet gjorts beroende av vissa händelser förändrar inte denna bedömning och den betecknas också korrekt i HD:s domskäl som »tilläggsköpeskilling». När betalningsutfästelsen senare i referatet sägs böra »beträktas som en säkerställandeåtgärd, närmast jämförlig med borgensutfästelse men mera långtgående», är detta enligt min mening en felaktig beskrivning. Det faktum att två personer skall betala olika delar av en köpeskilling gör inte den ena till en säkerhet för den andra. Utgången i fallet bör alltså kunna förklaras av att lån givits i strid med låneförbudet i 12 kap. 7 § ABL och diskussionen huruvida arrangemanget vore att jämställa med borgen därmed överflödig. Fallet har kommenterats av *Kleineman* Aktiebolagsrättsliga skyddsintressen och allmänna rättsgrundsatser om vindikation i JT 1994–95 s. 430–463. I NJA 1995 s. 418, som i och för sig rörde ett borgensåtagande, berörs över huvud taget inte frågan hur återbäring skall ske, eftersom säkerställandet enligt HD var tillåtet.

49. Jfr SOU 1997:168 s. 76 och *Andersson* Vinstutdelning s. 622.

denne insåg eller borde ha insett att utbetalningen stred mot aktiebolagslagens regler. Godtrosregeln torde kunna tillämpas även på andra former av vinstutdelning än utbetalning.⁵⁰ Godtrosskyddet täcker emellertid endast okunskap om att utbetalningen utgjorde en otillåten värdeöverföring, inte huruvida den var förenlig med kapitalskyddsreglerna.

Ett särskilt problem förknippat med att tillämpa bestämmelserna i 12 kap. 1–2 §§ ABL på säkerheter är svårigheterna att bedöma huruvida säkerhetens värde ryms inom det utdelningsbara kapitalet och även hur dessa belastningar skall bokföras.⁵¹ Frågan har delvis lösts genom NJA 1980 s. 311 där HD uttalar att tillåtligheten av en vederlagsfri tredjemanspantsättning skall bedömas efter förhållandena vid tidpunkten för pantsättningen. På motsvarande sätt har HD i anslutning till regeln i 12 kap. 2 § ABL i NJA 1995 s. 418 uttalat att tillåtligheten av ett borgensåtagande skall prövas med beaktande av förhållandena då borgensförbindelsen ingicks. Eftersom varken tredjemanspant eller ett borgensåtagande innebär en omedelbar kostnad för bolaget – säkerheten kanske aldrig tas i anspråk – måste en reservering ske i balansräkningen av det utdelningsbara kapitalet vid tidpunkten för säkerhetens ställande. Vid den angivna tidpunkten skall det alltså ha funnits utdelningsbart kapital enligt reglerna i 12 kap. 2 § ABL. Hur stor reserveringen skall vara beror på säkerhetens konstruktion. Vid tredjemanspant är problemet direkt relaterat till den pantsatta egendomens värde. Om det pantsatta fluktuerar i värde, kan en reservering visa sig vara onödigt stor när säkerheten tas i anspråk eller otillräcklig. Kravet kan dock aldrig överstiga kravet som kunnat riktas mot gäldenären i anledning av den fordran för vilken säkerheten ställts. Reserveringen skall därmed göras med det belopp som motsvarar fordringens belopp eller pantens värde beroende på vilket som är minst. Situationen är delvis en annan vid borgen och andra obligationsrättsliga säkerhetsrätter. En tredjemanspant medför en naturlig beloppsbe-

---

50. *Andersson* Vinstutdelning s. 666–708 med där anförd litteratur.

51. Angående frågan om bokföring av säkerheter se *Rodhe* Studier s. 381–383.

gränsning. En borgen däremot kan vara allt från enkel med tydlig beloppsbegränsning till generell beloppsobegränsad proprieborgen. De mest tyngande borgensformerna innebär att det slutliga ansvaret är mycket svårbedömbart och man bör enligt min mening sätta ifråga om så obestämda åtaganden alls kan accepteras. Det bör i sammanhanget påpekas att aktiebolaget visserligen normalt har regressrätt mot huvudgäldenären, men eftersom regressrättens värde ofta är mycket svårbedömt och regressrätten ofta i praktiken är värdelös har denna endast sällan betydelse för reserveringens storlek. Den omständigheten att risken att säkerheten skall komma att användas är liten eller att möjligheten att återfå beloppet regressvis är god, påverkar heller inte om utdelningen är tillåten, eftersom aktiebolagslagens regler bildar ett formellt system för skydd av bolagets kapital.⁵²

2.3.3 *Borgen ställd i strid med bolagsordningen*

I äldre litteratur betonas att ett aktiebolags åtaganden måste vara förenliga med bolagsverksamheten. Exempelvis uttalar *Nial* att ett borgensåtagande är förenligt med bolagsverksamheten »endast om sådana särskilda omständigheter föreligger att borgensförbindelsen har ett naturligt samband med bolagets rörelse». ⁵³ I 1944 års aktiebolagslag fanns också i 76 och 91 §§ uttryckliga regler, vilka stadgade att bolagets tillgångar inte fick användas till ändamål som var uppenbart främmande för bolagets verksamhet eller versamhetens syfte. Ehuru dessa regler inte togs upp i den nu gällande aktiebolagslagen, var det avsikten att principen skulle kvarstå. ⁵⁴ Grundprincipen kan fortfarande sägas vara viktig, men genom harmonisering med EG-rätten har ett tredje-mansskydd tillskapats som till allra största delen gör invändningar om rättshandlande i strid med bolagsordningen verkningslösa.

---

52. *Rodhe* Ytterligare något om vederlagsfri pantsättning för tredje mans gäld, ursprungligen publicerad i *Balans* 1981:4 s. 26, men här citerad efter omtrycket i *Studier* s. 384.

53. *Nial* Borgensförbindelser s. 11.

54. Se SOU 1971:15 s. 216.

Aktiebolaget blir nämligen enligt 8 kap. 35 § 2 st. andra meningen ABL bundet av verkställande direktörens eller styrelsens rätts-handlande för bolaget även om de därvid överträtt en föreskrift om föremålet för bolagets verksamhet eller andra föreskrifter som meddelats i bolagsordningen.⁵⁵ Särskild firmateknare omfattas inte av nu nämnda regel, men bevisbördan för att motparten var i ond tro ligger enligt 8 kap. 35 § 2 st. första meningen ABL på bolaget, vilket för många praktiska fall innebär att bolaget i brist på bevis om ond tro ändå blir bundet.⁵⁶ Invändningen att borgen ställts i strid med bolagsordningen har således genom dessa regler förlorat den största delen av sin verkan mot tredje man och frågeställningen har därför inte samma betydelse som tidigare.

2.4 Borgen för dotterbolag och andra närstående företag

I vissa situationer kan ett aktiebolag vilja ställa säkerhet för ett företag i samma koncern.⁵⁷ Som beskrivits ovan är utgångspunkten i 12 kap. 7 § 1 st. ABL att lån till närstående inte är tillåtna och enligt 7 § 5 st. skall reglerna äga motsvarande tillämpning även vad gäller säkerhet. Från regeln görs dock undantag i 7 § 2 st. för bland annat lån och säkerhet till förmån för företag i koncern i vilken det bolag som ställt säkerheten ingår. Läst tillsammans med 7 § 1 st. p. 3 framgår regeln att säkerhet kan ställas till förmån för juridiska personer över vilka aktiebolaget inte har ett bestämmande inflytande och till juridiska personer som ingår i samma koncern. Vad som avses med koncern, dotterföretag och moderbolag definieras i 1 kap. 5 § ABL. Bortsett från detta, utvidgande undantag, gäller inte andra regler för aktiebolags borgen för annat koncernföretag än för säkerhet för utomståendes prestationsskyldighet. Då säkerheter ställs för företag i samma koncern torde

---

55. Se avsnitt 2.2.2 ovan.

56. Se avsnitt 2.2.4 ovan.

57. Jfr *Nial* Borgensförbindelser s. 15–16.

vara tämligen vanliga, finns det anledning att ändå något kommentera denna situation.

När ett aktiebolag skall gå i borgen för ett bolag i samma koncern anses det allmänt att tröskeln för vad som är affärsmässigt befogat är lägre än då säkerhet ställs för helt utomståendes prestationsskyldighet.⁵⁸ Motiveringen till denna princip är i första hand den intressegemenskap som normalt finns mellan företag i en koncern. Antagandet att det föreligger en sådan intressegemenskap mellan koncernföretagen kan dock inte motivera att reglerna om kapitalskydd i 12 kap. 1–2 §§ ABL överträds. Kapitalskyddsreglerna utgör på detta sätt den yttersta gränsen för vilka säkerheter som kan ställas även inom en koncern.⁵⁹

Den vanligaste situationen torde vara att moderbolag går i borgen eller ställer annan säkerhet för ett dotterföretag. Om koncernförhållandet är sådant att verksamheten i det dotterföretag för vars prestationsskyldighet moderbolaget ställer säkerheten ansluter till moderbolagets verksamhet, så är ofta det affärsmässiga beroendet mellan företagen sådant att säkerheten är affärsmässigt befogad. I de fall där dotterbolaget ställer säkerhet för moderföretaget är tröskeln för vad som är en tillåten säkerhet normalt något högre än då moderbolag ställer säkerhet för dotterbolaget. De fördelar för dotterbolaget och dess rörelse som samhörigheten med moderföretagets verksamhet i de flesta fall medför motiverar trots detta ofta att dotterbolaget ställer säkerhet för moderföretaget även om det inte går att finna någon *ekonomisk* omständighet som motiverar att säkerheten ställs.⁶⁰ Tanken är alltså närmast att dotterbolaget självt indirekt i det långa loppet tjänar på att ställa säkerhet för moderföretaget. Huruvida detta överensstämmer med verkligheten beror bland annat på koncernens ägarstruktur och om dotterbolaget förblir ett bolag i koncernen.⁶¹

---

58. Se *Nial* Borgensförbindelser s. 15.

59. Se angående gränserna för så kallade koncernbidrag *Andersson* Vinstutdelning s. 585–588 med där anförd litteratur.

60. *Nial* Borgensförbindelser s. 15.

61. Argumentet tycks utesluta att säkerhet ställs för företag med vilka dotterföretaget endast tillfälligt ingår i koncern med. Jfr *Nial* a.a, s. 15.

En form av stöd som ibland diskuteras i samband med koncernförhållanden är *kapitaltäckningsgarantier*.⁶² Med kapitaltäckningsgaranti avses vanligtvis en utfästelse från ett moderbolag till ett av dess dotterbolag att genom tillskott täcka underskott i dotterbolagets egna kapital. Garantin är villkorad så att den betalas ut först när balansräkningen uppvisar ett underskott i bolagets egna kapital. Moderbolaget förbehåller sig dessutom normalt att återfå tillskottet, men först som ett efterställt krav, det vill säga att tillskottet återbetalas först sedan övriga skulder till fullo betalats.⁶³ Adressaten i en kapitaltäckningsgaranti är *dotterbolaget* och endast detta kan påkalla garantins fullgörande. Som framgår av denna beskrivning har en kapitaltäckningsgaranti en fundamentalt annan konstruktion än en borgen och saknar därmed borgenslikhet.⁶⁴ När frågan trots detta ställts om kapitaltäckningsgarantier vore att jämställa med en borgen har detta måhända sin grund i den ytliga likhet som kapitaltäckningsgarantier företer med *stödbrev*. Ett stödbrev utställs vanligtvis av ett moderbolag för ett dotterbolags förpliktelser och ställs till förmån för en koncernen *utomstående*. Innehållet i stödbrevet utgörs ofta av en redogörelse för ägarförhållandena mellan moderbolag och dotterbolag samt vissa andra faktaomständigheter. Själva kärnan i stödbrevet är en stödmening enligt vilken stödbrevsutställaren åtar sig att svara för dotterbolagets förpliktelser. Stödmeningen kan mycket väl vara utformad som en garanti enligt vilken moderbolaget åtar sig att vid var given tidpunkt svara för att dotterbolaget har tillräckliga resurser för att kunna fullgöra sina åtaganden gentemot stödbrevets mottagare.⁶⁵ Den avgörande skillnaden är alltså att stödbrevet är riktat till en utomstående tredje man och att det på grund

---

62. Se *Persson*, Angående kapitaltäckningsgarantier – några reflektioner i JT 2002-03 s. 82-96 med vidare hänvisning s. 82 fotnot 1.

63. Jfr den med den form av statligt stöd som beskrivs i 13 kap. 2 § 3 st. *in fine* ABL.

64. Jfr kriterierna för borgenslikhet min framställning i Borgensliknande säkerhetsrätter särskilt s. 46-49. Jfr *Persson* a.a., s. 84-86.

65. Jfr det danska rättfallet U 1994.470 H, i vilket stödmeningen löd: »[A]t vi om fornodent vil tilføre [dotterbolaget] tilstrækkelige likvide midler til, at det til det til enhver tid er i stand til at opfylde sine forpligtelser overfor [stödbrevsmottagaren]».

av detta kan vara att jämställa med en borgen.⁶⁶ Gränsen mellan stödbrev och kapitaltäckningsgarantier är dock inte knivskarp. En handling som visserligen formellt adresserats till dotterbolaget kan ha utfärdats med avsikten att visas upp för dotterbolagets avtalsparter som också utgör de reella adressaterna. I sådant fall är det rimligt att tredje man skall kunna påkalla garantin och kräva dennas fullgörelse. Huruvida den utfärdade handlingen trots benämning och formellt angiven adressat ändå skall kunna behandlas som en borgen är ytterst en avtalstolkningsfråga. Det bör dock understrykas att utan den för borgensåtaganden karaktäristiska trepartskonstellationen kan det inte bli fråga om att använda borgensreglerna på garantin.

2.5 Borgen för allmännyttigt eller därmed jämförligt ändamål

I 12 kap. 6 § ABL stadgas att bolagsstämman får besluta om gåva till allmännyttigt eller därmed jämförligt ändamål, om det med hänsyn till ändamålets beskaffenhet, bolagets ställning och omständigheterna i övrigt får anses skäligt. Enligt bestämmelsens fortsättning äger styrelsen samma rätt under förutsättning att gåvan med hänsyn till bolagets ställning är av ringa betydelse. En gåva av detta slag kan naturligtvis lämnas i form av borgen med avsikten att regressrätten aldrig skall utnyttjas eller att endast del av beloppet skall återkrävas. Stadgandet ger alltså en, om än något speciell, möjlighet att ställa borgen för annans prestation.

---

66. Se min behandling av denna fråga i Borgensliknande säkerhetsrätter s. 110–113.

3. Ekonomiska föreningar

3.1 Inledning

Ekonomiska föreningar har till ändamål att genom ekonomisk verksamhet främja medlemmarnas ekonomiska intressen. Vid sidan av aktiebolagsformen är ekonomisk förening den associationsform som är avsedd för näringsverksamhet utan personligt ansvar för ägarna.¹ Ekonomiska föreningar, ibland kallade kooperationer, utmärker sig genom att de förutsätter medlemmarnas deltagande i verksamheten. Medlemskapet är i princip öppet och styrelsen av den löpande verksamheten har ofta starka inslag av direkt påverkan. Ett ytterligare särdrag är att ekonomiska föreningar som huvudregel delar ut överskott av den bedrivna verksamheten i proportion till varje medlems deltagande i verksamheten.

Ekonomiska föreningar regleras huvudsakligen genom lag (1987:667) om ekonomiska föreningar, i det följande förkortad LEF. Reglerna i lagen är i många fall direkt modellerade på de i aktiebolagslagen medan de i andra fall är likartade i lagarna men har fått en mindre detaljerad utformning i lagen om ekonomiska föreningar.² Exempelvis är regleringen av kompetensfördelningen mellan styrelse och verkställande direktör och rätt att företräda den juridiska personen mycket likartade för aktiebolag och eko-

---

1. Se proposition 1986/87:7 s. 59.

2. Se proposition 1986/87:7 s. 60: »För det praktiska rättslivet är det vidare en betydande fördel att föreningslagstiftningen – i den mån inte andra lösningar är sakligt motiverade – ansluter till annan associationsrättslig lagstiftning, främst aktiebolagslagen.»

nomiska föreningar. Likaså är reglerna om jäv i stort lika och reglerna om överskottsutdelning har en likartad grundkonstruktion som aktiebolagslagens regler om vinstutdelning. Olikheterna mellan lagarna har dock med tiden blivit större än de ursprungligen var när lagen om ekonomiska föreningar trädde i kraft 1 januari 1988 beroende på de många ändringarna i aktiebolagslagen utan att motsvarande ändringar gjorts i lagen om ekonomiska föreningar.

3.2 Rätten att företräda den ekonomiska föreningen

En ekonomisk förening skall enligt 6 kap. 1 § LEF ha en styrelse med minst tre ledamöter. För den löpande verksamheten utses ofta en verkställande direktör om föreningens verksamhet är omfattande. Om antalet anställda i föreningen under vart och ett av de två senaste räkenskapsåren i medeltal överstigit 200 har styrelsen enligt 6 kap. 3 § LEF skyldighet att utse en verkställande direktör. Styrelsen får utse en verkställande direktör även om föreningen har färre anställda, men då krävs att detta föreskrivs i föreningens stadgar (3 § 1 st. *in fine*). Enligt förarbetena bör det nämligen ytterst ankomma på föreningsstämman att avgöra om en verkställande direktör skall finnas eller inte och i så fall föreskriva detta.³

3.2.1 *Arbetsdelning mellan styrelsen och verkställande direktören*

Arbetsdelningen mellan styrelse och verkställande direktör i ekonomiska föreningar klargörs huvudsakligen i 6 kap. 6 § 1 st. LEF. Styrelsen svarar enligt bestämmelsen för föreningens organisation och förvaltningen av föreningens angelägenheter, medan den verkställande direktören skall ha hand om den löpande förvalt-

---

3. Proposition 1986/87:7 s. 105.

ningen enligt de riktlinjer och anvisningar som styrelsen meddelar. Utöver detta handlingsutrymme, som ytterst härleds av styrelsens befogenheter att företräda föreningen, har den verkställande direktören även en mer självständig rätt att vidta åtgärder. Detta utrymme är dock mer inskränkt och avser endast »sådana åtgärder som med hänsyn till omfattningen och arten av föreningens verksamhet är av osedvanlig beskaffenhet eller stor betydelse, om styrelsens beslut inte kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för föreningens verksamhet». När den verkställande direktören vidtagit en sådan åtgärd föreligger enligt bestämmelsen skyldighet för den verkställande direktören att så snart som möjligt underrätta styrelsen om åtgärden. Bundenheten vid rättshandlingen är emellertid inte beroende av denna underrättelse. Underrättelsen är alltså inte ett godkännande, utan har betydelse i första hand för den verkställande direktörens ansvar gentemot föreningen. Den verkställande direktörens handlande kan dock aldrig binda föreningen till mer eller annat än vad styrelsens handlande kunnat.

3.2.2 *Styrelsens borgenslöfte*

Huvudregeln att styrelsens har rätt att företräda föreningen och teckna dess firma återfinns i 6 kap. 11 § LEF. Styrelsens har dock enligt 6 kap. 13 § 1 st. LEF bara rätt att binda föreningen så länge inte rättshandlingen medför en otillbörlig fördel för en medlem eller någon annan eller är till nackdel för föreningen eller annan medlem. Lokutionen att handlingen *är ägnad att bereda en otillbörlig fördel* skall förstås som en hänvisning till verkan i det enskilda fallet och inte som en bedömning av handlandets typiska effekt. Det är alltså att märka att det är fråga om en bedömning huruvida rättshandlingen kan komma att ge de effekter som beskrivs, inte att effekten är säker eller redan har inträtt.⁴ Utöver denna begränsning, som är ett uttryck för principen om medlemmarnas

---

4. Jfr uttalanden i anslutning till bestämmelsen i 7 kap. 16 § LEF i *Mallmén* LEF s. 311. Angående lokutionen *är ägnad* jfr även *Pehrson* Generalklausuler i aktiebolagslagen i Försäkringsrådet, Stockholm 1987, s. 483–502, s. 499.

likställighet i den mån annat inte följer av stadgarna,⁵ begränsas rättshandlingsutrymmet enligt 13 § 2 st. även av bestämmelserna i lagen om ekonomiska föreningar och stadgarna för föreningen. Verkan av att ställföreträdaren överskridit sin befogenhet regleras i 6 kap. 14 § LEF och enligt bestämmelsen gäller inte rättshandlingen mot föreningen om den gentemot vilken rättshandlingen vidtogs insåg eller borde ha insett att befogenheten överskreds.

3.2.3 *Verkställande direktörens borgenslöfte*

Den verkställande direktören skall enligt 6 kap. 6 § LEF ha hand om den löpande förvaltningen. Vad som avses med löpande förvaltning är framförallt beroende av arten av föreningens verksamhet och dennas omfattning. Frågan huruvida rätten att ikläda föreningen borgensansvar faller inom den verkställande direktörens löpande förvaltning enligt bestämmelsen måste därför bedömas från fall till fall. Det kan alltså inte generellt för alla slag av ekonomiska föreningar sägas vare sig att verkställande direktören kan binda föreningen eller att sådan möjlighet skulle vara utesluten.⁶ Svårigheterna för tredje man att avgöra om den verkställande direktören har rätt att ikläda föreningen ett borgensansvar förstärks av att den verkställande direktören enligt 6 kap. 6 § LEF andra meningen har rätt att vidta åtgärder som med hänsyn till omfattningen och arten av föreningens verksamhet är av osedvanlig beskaffenhet eller stor betydelse, om styrelsens beslut inte kan avvaktas utan att skada kan komma att åsamkas föreningen. Även om det normalt sett inte hör till den löpande förvaltningen att utställa borgensåtaganden, kan föreningens verksamhet av tredje man uppfattas ha sådan karaktär att detta inte framstår som otänkbart. För att skydda tredje man mot oväntade effekter beroende på dennes felbedömning av den verkställande direktörens handlingsutrymme stadgas därför i 6 kap. 14 § att den verkställande direktörens rättshandlande gentemot godtroende tredje-

---

5. Proposition 1986/87:7 s. 114.

6. Jfr *Nial* s. 10 f. och *Mallmén* LEF s. 205 angående 6 kap. 6 § LEF.

man är bindande för föreningen även om den verkställande direktören handlat utanför de ramar som ges av 6 kap. 6 § LEF. Regeln utgör ett undantag från den allmänna regeln inom fullmaktsläran att en handling varigenom vilken fullmaktshavaren överskrider sin behörighet inte binder huvudmannen.⁷ Det bör dock påpekas att tredjeman inte kan vara i god tro om sådant som även styrelsen varit förhindrad att besluta om. Även andra omständigheter kan göra att tredjeman måste ha insett att verkställande direktören handlade utanför de ramar som ges av 6 kap. 6 § LEF och rättshandlingen blir då inte gällande mot föreningen trots att tredjemannen faktiskt kan ha trott att rättshandlingen föll innanför dessa ramar.

3.2.4 *Ställföreträdarens borgenslöfte*

En ekonomisk förening företräds som huvudregel av styrelsen och verkställande direktören. I vissa fall kan det dock vara lämpligt att utse annan ställföreträdare med allmän behörighet att företräda föreningen. Huvudregeln för hur ställföreträdare utses finns i 6 kap. 11 § LEF. Regeln utesluter inte den allmänna möjligheten att ge någon fullmakt att rättshandla för föreningen. Fullmakter av nu nämnt slag omfattas dock inte av regeln i 6 kap. 11 § LEF utan regleras av allmänna civilrättsliga principer, främst reglerna i avtalslagen. Detsamma gäller för anställds ställningsfullmakt, handelsagenter och liknande.⁸ Dessa allmänna former kommer inte vidare att behandlas i det följande.

Ställföreträdarens rätt att binda föreningen kan inte vara större än styrelsens rätt. Samma begränsningar som gäller för styrelsen att binda föreningen gäller därför även för ställföreträdaren. Verkan av att en ställföreträdare överskrider sin befogenhet regleras huvudsakligen i 6 kap. 14 § LEF. Enligt bestämmelsen gäller inte

---

7. Motivet till regeln är enligt proposition 1986/87:7 s. 115 f. att »vad som hör till löpande förvaltning för den utomstående kan vara svärbestämt på ett helt annat sätt än t.ex. gränsen mellan styrelsens och föreningsstämmans funktioner och behörighetsområden.»

8. Proposition 1986/87:7 s. 112.

rättshandlingen mot föreningen, om den mot vilken rättshandlingen företogs insåg eller borde ha insett att ställföreträdarens befogenhet att binda föreningen överskreds. Föreningen kan aldrig bli bunden av rättshandlande varigenom ställföreträdaren överskrider sin behörighet.

I 14 kap. 2 § LEF regleras den speciella situationen om någon företagit en rättshandling för föreningen, men inte undertecknat med föreningens firma. Enligt bestämmelsen svarar de som har undertecknat handlingen solidariskt för förpliktelsen enligt handlingen. Regeln är tillämplig på både styrelsens och annan företrädarens rättshandlande gentemot tredje man och är alltså en form av tillräknanderegeln. Från regeln undantas det praktiskt viktiga fallet att det framgick av omständigheterna vid handlingens tillkomst att handlingen utfärdades för föreningen och att medkontrahenten utan oskäligt dröjsmål har fått ett av föreningen behörigen undertecknat godkännande av handlingen i anledning av att antingen en begäran om sådant godkännande har framställts eller personlig ansvarighet har gjorts gällande mot undertecknarna. Givetvis har föreningens ratihabering av rättshandlingen även utan uttrycklig begäran från medkontrahenten samma verkan.

3.3 Överskottsutdelning

Bestämmelserna i 10 kap. LEF om överskottsutdelning reglerar gränserna för utdelning av medel till medlemmarna. Till skillnad från i ABL finns i LEF inget allmänt utlåningsförbud. Detta kan förklaras utifrån kooperationens historiska funktion, där lån till medlemmar inte sällan var en av flera delfunktioner hos föreningen.⁹ Detta historiska faktum kan emellertid inte förklara frånvaron av sådana regler i nuvarande lag, särskilt som mer omfattande utlåning omfattas av koncessionsplikten i lagen om banklänerörelse.

---

9. Proposition 1986/87:7 s. 193.

Det huvudsakliga hindret för utlåning till medlemmar och även för ställande av borgen är *likställighetsprincipen* som kommer till uttryck i 7 kap. 16 § LEF. Regeln avser visserligen föreningsstämmans beslut, men likställighetsprincipen anses gälla även styrelses och ställföreträdarens handlande till förmån för medlem. Om inte föreningens stadgar uttryckligen tillåter lån eller säkerhet till förmån för medlemmarna är sådana därför normalt otillåtna. Enligt 10 kap. 7 § 1st. LEF blir den som erhållit lån i strid med reglerna om överskottsutdelning återbetalningsskyldig. Regeln innebär alltså inte att lånet blir ogiltigt.¹⁰ Bestämmelsen får dessutom anses vara tillämplig analogt på andra utdelningar som inte sker i form av pengar.¹¹ En ställd säkerhet blir alltså inte ogiltigt som sådan, men regeln torde innebära att mottagare av pant är skyldig att lämna tillbaka panten och avstå från panträtten och mottagare av borgensåtagande att verksamt avsäga sig rätten att göra bruk av föreningens borgenslöfte.¹² Återbäringsregeln i 10 kap. 7 § 1 st. modifieras i styckets sista mening genom ett undantag för sådana fall då mottagaren har haft skälig anledning att anta att utbetalningen utgjorde laglig överskottsutdelning. Utrymmet för sådan god tro när det gäller ställda säkerheter torde emellertid vara litet, då reglerna om överskottsutdelning avser utdelning av pengar och redan att erhålla utdelningen i form av säkerhet får anses osedvanligt.

Om återbäringen inte kan ske fullt ut svarar alla de som medverkat till att beslutet om den felaktiga utdelningen kunnat fattas eller utdelningen kunnat verkställas enligt reglerna i 13 kap. 1–3 §§ LEF enligt den uttryckliga hänvisningen i 10 kap. 7 § 2 st. Ansvaret är som huvudregel solidariskt enligt 13 kap. 4 § LEF.

---

10. Annan uppfattning *Mallmén* LEF s. 428 med hänvisning till reglerna i aktiebolagsrätten. Se dock angående aktiebolag ovan avsnitt 2.3.2.2.

11. Jfr förhållandena i aktiebolag avsnitt 2.3.2 ovan.

12. Jfr den parallella situationen i aktiebolag avsnitt 2.3.2.2 ovan om rättshandling i strid med kapitalskyddsreglerna i aktiebolagslagen.

3.4 Borgen ställd i strid med föreningsstadgan

En ekonomisk förenings verksamhet skall alltid ligga inom ramen för föreningens stadga. En ställd borgen måste därför vara förenlig med den ekonomiska föreningens syfte. I lagen om ekonomiska föreningar finns till skillnad från i föregångaren lag (1951:308) om ekonomiska föreningar ingen uttrycklig regel om att beslut måste vara förenliga med föreningsstadgan. Skälen till att inte uppta någon särskild regel som förbjuder rättshandlande i strid med föreningsstadgan uttalas klart nog i förarbetena till LEF:

»Enligt 31 § FL [lag (1951:308) om ekonomiska föreningar] jämförd med 20 § första stycket samma lag är det förbjudet för föreningens ställföreträdare att vidta en åtgärd för ändamål som uppenbarligen är främmande för föreningens syfte. Föreningens syfte framgår emellertid av stadgarna som i sin tur är bindande för föreningsorganen. Redan stadgarna utgör alltså ett hinder för styrelsen och andra ställföreträdare att vidta åtgärder för ändamål som uppenbarligen är främmande för syftet med föreningens verksamhet. Någon särskild regel som motsvarar 31 § FL har därför inte tagits in i den nya lagen.»¹³

Denna yttersta gräns för rättshandlande gäller även föreningsstämman.¹⁴ Beslut som uppenbart strider mot föreningsstadgan kan visserligen fattas utan att stadgan först ändras, men har ingen verkan för framtida beslut.¹⁵

Verkan av att borgen ställts i strid med föreningsstadgan är åtagandets ogiltighet. Det bör emellertid framhållas att endast sådana åtaganden som *uppenbart* strider mot stadgan träffas av ogiltigheten. Principen hämtades ursprungligen från aktiebolagsrätten, vilket gör att uttalanden och praxis om vad som är att

---

13. Proposition 1986/87:7 s. 114.

14. I vissa fall kan enligt 7 kap. 12 § LEF särskilt valda fullmäktige utses som till att utöva föreningsstämmans befogenheter helt eller delvis. Resonemanget ändras inte om beslutet fattats av fullmäktigesammanträde i stället för föreningsstämma.

15. Jfr NJA 1987 s. 394 som rörde frågan huruvida visst beslut stod i strid med en ideell förenings stadga.

betrakta som uppenbart stridande mot bolagsordningen även kan stödja resonemang om vad som uppenbart strider mot en föreningsstadga. Principen är sedan ändringen i aktiebolagslagen genom SFS 1994:802 kraftigt kringskuren för aktiebolag och senare praxis om aktiebolag bör därför läsas med försiktighet.¹⁶

Ett borgensåtagande som ställts i strid med föreningsstadgan eller mot likhetsprincipen i 6 kap. 13 § LEF kan enligt 14 § endast göras gällande mot föreningen om motparten var i god tro. Motparten kan dock inte hävda okunskap om sådana uppgifter som enligt 2 kap. 2 § LEF skall anges i stadgan och som enligt 5 § förordning (1987:978) om ekonomiska föreningar skall inges till Patent- och registreringsverket som är registreringsmyndighet. Till dessa uppgifter hör bland annat ändamålet med föreningens verksamhet och verksamhetens art samt grunderna för fördelning av föreningens vinst.

---

16. Jfr *Mallmén* LEF s. 232 med där gjorda hänvisningar till äldre aktiebolagsrättslig litteratur.

4. Handelsbolag och kommanditbolag

4.1 Inledning

Ett handelsbolag är en samverkansform mellan två eller flera personer som vill bedriva näringsverksamhet. Bolagets fundament är bolagsavtalet som kan vara skriftligt, muntligt eller uppkommet genom konkludent handlande.¹ Handelsbolag skiljer sig från andra i denna framställning behandlade juridiska personer på det sättet att en borgenär med en fordran mot handelsbolaget inte är hänvisad till att hålla sig enbart till den juridiska personen. Den för andra juridiska personer typiska begränsningen av ansvaret är alltså genombruten i handelsbolag.

Regler för handelsbolag finns i lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag, i det följande HBL. I lagen regleras även kommanditbolag och enkla bolag. Enkla bolag kan inte vara bärare av rättigheter och skyldigheter och dessa behandlas därför inte i det följande. Enligt 1 kap. 1 § HBL föreligger inte handelsbolaget förrän det har förts in i handelsregistret. I och med registreringen kan handelsbolaget enligt 1 kap. 4 § HBL förvärva rät-

---

1. *Lindskog* HBL s. 31.

tigheter och ikläda sig skyldigheter samt föra talan inför domstol.²

4.2 Innebörden av att handelsbolaget har gått i borgen

När en juridisk person går i borgen kan krav riktas endast mot den juridiska personen själv och inte mot dess ägare. Handelsbolag avviker från detta mönster eftersom bolagsmännen enligt 2 kap. 20 § HBL svarar solidariskt för bolagets förpliktelser. I praxis har det uttalats att ansvaret »företer principiella likheter med ett proprieborgensansvar, även om det på grund av den speciella relation som råder mellan ett handelsbolag och bolagsmännen i bolaget inte kan i alla hänseenden jämföras härmed».³ Ansvaret enligt 2 kap. 20 § HBL anses dessutom vara primärt, det vill säga att den som har en fordran mot bolaget kan välja att vända sig mot bolagsmännen utan att första kräva handelsbolaget.⁴ Det framgår inte direkt av lagtexten att ansvaret är primärt, men detta anses vara förutsatt av lagstiftaren.⁵ Likheten med ett borgensåtagande innebär att bolagsmannen har rätt att anföra alla de

---

2. Det formella kravet på registrering, vilket infördes genom SFS 1993:760, innebär att den uppfattning som tidigare framförts i doktrinen att det skulle finnas ett gränsdragningsproblem mellan samverkan med och utan rättspersonlighet inte längre är riktig, åtminstone inte vad gäller handelsbolag. Se motiven till regelns införande proposition 1992/93:137 s. 5–8.

3. NJA 1994 s. 231, HD:s domskäl, referatet s. 125. Jfr NJA 1989 s. 92 där det om ansvaret uttalas att detta inte i alla hänseenden kan jämföras med det ansvar som i andra situationer åvilar flera personer med avseende på en och samma förpliktelse.

4. Jfr *Walén* Borgen s. 151–152 angående frågan huruvida borgenären alltid har rätt att vända sig mot proprieborgensman utan att först försökt kräva gäldenären.

5. *Lindskog* HBL s. 553 fotnot 11. Jfr bestämmelsen i norska lov af 21 juni 1985 nr 83 om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper (selskapsloven) § 2–4 st. 2 enligt vilken den som vill göra ett anspråk gällande först måste kräva bolaget. Om bolaget inte presterar inom 14 dagar räknat från framställandet av kravet kan bolagsmännen krävas. Bolagsmännen kan dock krävas direkt om det är uppenbart att bolaget saknar tillgångar eller om bolaget inte går att finna.

invändningar som den egentligt förpliktade, handelsbolaget, kunnat anföra.

Då ett handelsbolag går i borgen har bolagsmännen ett ansvar för gäldenärens fordran som närmast kan liknas vid det ansvar en efterborgensman med proprieborgensansvar har. Överensstämmelsen mellan en bolagsmans ansvar enligt 2 kap. 20 § HBL och en efterborgensmans ansvar enligt allmänna regler är emellertid inte fullständig och detta visar sig tydligt när det gäller bolagsmans regressrätt. En bolagsman som tvungits infria i anledning av att handelsbolaget gått i borgen har rätt att vända sig med regresskrav mot bolaget.⁶ De verkliga problemen uppkommer om handelsbolagets tillgångar inte förslår. Enligt rådande uppfattning har bolagsmannen inte rätt att utfå bristen från de övriga bolagsmännen utan är hänvisad till bolagets tillgångar. Som stöd för denna åsikt anförs bestämmelsen i 2 kap. 12 § HBL enligt vilken bolagsman under bolagets bestånd inte har rätt att mot någon annan bolagsman göra gällande års- eller utgiftsfordringar. Visserligen utesluts inte uttryckligen regressrätt i anledning av att bolagsman infriat på grund av ansvar enligt 2 kap. 20 § 1 st. HBL, men i förarbeten och doktrin sägs att en slutlig fördelning som vid vanligt solidariskt ansvar inte skall ske.⁷ Det underliggande skälet bakom regeln sägs vara att bolagsmännen skall iaktta särskild försiktighet i förvaltningen och inte handla på ett sådant sätt att bolaget ådras större utgifter innan samråd skett med övriga bolagsmän. Frågan är bara om regeln är ändamålsenlig. I norsk rätt har samma problem reglerats i lov af 21 juni 1985 nr 83 om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper (selskapsloven) § 2–5 st. 2, där det i stället stadgas att bolagsman som inte får sin skuld betald ur bolagets

---

6. *Lindskog* HBL s. 584.

7. I proposition 1979/80:143 s. 117 uttalar sig deph på följande sätt om 2 kap. 20 § HBL: »I vissa fall kan det onekligen vara obilligt att en bolagsman inte får göra gällande regressrätt mot de övriga bolagsmännen under bolagets bestånd. Jag tänker särskilt på den situationen att en bolagsborgenär har krävt och fått betald av någon annan bolagsman än den som för bolagets räkning upptagit ett visst lån. Om i ett sådant fall den bolagsman som har betaltat [sic!] bolagsskulden inte får ersättning för sina utlägg kan det ofta vara rimligt att ge honom rätt att uppsäga bolagsavtalet.» Jfr *Nial* Handelsbolag s. 141 och *Lindskog* HBL s. 588.

tillgångar har rätt att vända sig med regresskrav mot var och en av bolagsmännen på det som belöper på dessa enligt bolagsavtalet. Om det uppstår brist hos en av bolagsmännen fördelas underskottet mellan de övriga bolagsmännen. Den norska regeln motsvarar vad som skulle ha gällt om likheten mellan bolagsmännens ansvar enligt 2 kap. 20 § HBL och en solidarisk proprieborgen skulle ha tillämpats fullt ut. I mitt tycke är också detta den rimliga lösningen på problemet, eftersom skälen till den i förarbeten och doktrin förhärskande åsikten förefaller väl svaga.

4.3 Rätten att företräda bolaget

Handelsbolag behöver inte ha någon styrelse. Genom avtal mellan bolagsmännen kan en styrelse tillskapas och någon ges i uppdrag att sköta den löpande förvaltningen på likartat sätt som verkställande direktör i aktiebolag. Inget av detta regleras emellertid i HBL och de möjligheter styrelse och den som satts att sköta den löpande förvaltningen har måste i första hand härledas ur de enskilda bolagsmännens rättigheter att binda bolaget.

4.3.1 *Bolagsman*

Man måste i handelsbolag göra skillnad mellan bolagsmän och delägare.⁸ Bolagsmän är de personer som är parter i bolagsavtalet medan delägarna är innehavare av bolagsandel, men som inte inträtt i bolagsavtalet. Enligt huvudregeln i 2 kap. 17 § HBL är var och en av bolagsmännen behörig att företräda bolaget, om inte något annat har avtalats. Sådan rätt tillkommer alltså inte den som blott är delägare.

Bolagsmans rätt att företräda bolaget kan enligt 2 kap. 17 § HBL inskränkas genom bolagsavtalet. Enligt 4 § handelsregisterlagen (1974:157) skall handelsregistret innehålla uppgifter om vem som får teckna firman och hur denna tecknas, när firman inte

---

8. *Lindskog* HBL s. 165.

får tecknas av varje bolagsman ensam. Om handelsregistret inte upptar någon särskild uppgift om firmateckningsrätten så har varje bolagsman firmateckningsrätt enligt huvudregeln i 2 kap. 17 § HBL. En person som inte utpekas som behörig enligt 2 kap. 17 § HBL eller uppgifterna i handelsregistret kan inte binda bolaget i vidare mån än vad som följer av allmänna fullmactsregler.⁹

Även i fall då bolagsmannen haft behörighet att binda bolaget kan det finnas befogenhetsinskränkningar. Exempelvis kan det finnas överenskommelser om att åtaganden som överskrider vissa belopp endast får ingås efter samråd med övriga bolagsmän. Enligt bestämmelsen i 2 kap. 18 § HBL har sådant rättshandlande ingen verkan mot bolaget, om den mot vilken rättshandlingen företogs insåg eller borde ha insett att bolagsmannen överskred sin befogenhet. Tredje man bör kunna förlita sig på att uppgifterna i handelsregistret är korrekta och att firmatecknare även har befogenhet att företräda bolaget om inte andra omständigheter talar däremot. Liksom i den allmänna fullmaktsläran är det emellertid inte tredjemans *faktiska* goda tro som är avgörande, utan om de fakta vilka förelåg för tredjeman vid rättshandlingens företagande gjorde det befogat att hysa god tro.

4.3.2 *Kommanditdelägare*

Enligt 3 kap. 7 § 1 st. HBL har en kommanditdelägare inte behörighet att företräda bolaget. I 7 § 2 st. stadgas att en rättshandling som en kommanditdelägare företagit för bolaget ändå blir bindande för bolaget, om den mot vilken rättshandlingen företogs varken insåg eller borde ha insett att den som företog rättshandlingen var kommanditdelägare. Vidare innehåller 3 kap. 9 § HBL en bestämmelse som i stort går ut på att verkan av att tredje man inte kände till eller borde ha känt till att motparten var ett kommanditbolag är att kommanditdelägaren med avseende på det aktuella avtalet svarar som komplementär.

---

9. Se dock för fallet att handelsregistrets uppgifter är felaktiga *Lindskog* HBL s. 500–502.

4.3.3 Särskild firmatecknare och prokurist

Även andra än bolagsmän kan ges rätten att teckna bolagets firma. De två huvudsakliga alternativen för att tillskapa sådan rätt är antingen att meddela prokura på det sätt som stadgas i 2 kap. 19 § HBL eller att utse annan ställföreträdare med stöd av 2 kap. 17 § HBL. Skillnaderna mellan prokurists rätt att företräda bolaget och särskild firmatecknares rätt är små och saknar i de flesta fall praktisk betydelse.¹⁰ Frågor om behörighet och befogenhet följer i stort de allmänna reglerna för mellanmän. Detta innebär bland annat att behörighetsöverskridanden inte binder bolaget, medan handlandande utanför befogenheten binder bolaget om motparten är i god tro om befogenhetens omfattning. Det bör anmärkas att tredje man knappast kan hävda okunskap om fakta som registrerats i handelsregistret i enlighet med reglerna i 4 § HRL.¹¹ Varken prokurist och särskild firmatecknare i handelsbolag har rätt att fatta beslut för bolaget, vilket innebär att behörigheten är innehållslös till dess att prokuristen eller den särskilda firmatecknaren får ett bestämt uppdrag.¹²

4.4 Säkerhet ställd i strid med bolagets ändamål

Typiskt sett står ett borgensåtagande i strid med verksamhetssyftet för ett handelsbolag, då syftet normalt är att genom näringsverksamhet bereda bolagsmännen vinst.¹³ Förutsättningen för att handelsbolaget skall kunna gå i borgen för tredje mans förbindelse är därför i de flesta fall att det ur bolagets synvinkel är affärsmässigt motiverat att avge löftet. Bedömningen huruvida en borgensförbindelse är främmande för bolagets ändamål skall i princip

---

10. Se angående dessa skillnader *Lindskog* HBL s. 544.

11. Angående felaktiga uppgifter i handelsregistret se *Lindskog* HBL s. 500 f.

12. *Lindskog* a.a., s. 543. Jfr särskild firmatecknare i aktiebolag avsnitt 2.2.4 ovan.

13. Jfr 1 kap. 1 § och 2 kap. 3 § HBL. Angående kravet på näringsverksamhet och möjligheten att bli registrerad, se *Lindskog* HBL s. 98 med vidare hänvisningar.

göras efter samma linjer som i aktiebolag.¹⁴ De principer som utvecklats ovan i anslutning till låneförbudet i aktiebolag och särskilt undantaget i 12 kap. 7 § 2 st. p. 3 ABL för säkerheter som betingas av affärsmässiga skäl bör således beaktas även då handelsbolag ställer säkerhet. Liksom i aktiebolag torde det praktiskt viktigaste exemplet på en situation när ett borgensåtagande kan vara affärsmässigt motiverat vara när löftet avges för ett bolag eller en förening som ingår i samma koncern som handelsbolaget.¹⁵

Även om de faktiska förhållandena är sådana att borgensåtagandet inte är förenligt med bolagsordningen, kan delägarna komma överens om att ställa säkerhet som strider mot vinstsyftet eller ligger utanför handelsbolagets verksamhetsföremål, under förutsättning att samtliga delägare ger sitt medgivande.¹⁶ Denna regel överensstämmer med de allmänna regler som anses gälla för andra juridiska personer.

Om en bolagsman avger ett borgenslöfte utan att detta är affärsmässigt motiverat, överträder denne sin befogenhet och åtagandet blir endast gällande mot bolaget under förutsättning att tredje man var i god tro om att löftet var förenligt med bolagets ändamål.¹⁷ När inga särskilda omständigheter föreligger som kan föranleda att den berättigade enligt borgensåtagandet är i god tro

---

14. Den skillnad som eventuellt föreligger för bedömningen av rättshandlande i strid med vinstsyftet i aktiebolag torde endast gälla dispositioner i strid med kapitalskyddsreglerna. Någon jämförelse med reglerna för kapitalskydd i 12 kap. 1–2 §§ ABL kan dock inte komma ifråga, eftersom sådana begränsningar saknas i handelsbolag. Se *Nial* Borgensförbindelser s. 35.

15. Jfr avsnitt 2.4 om borgen för dotterbolag ovan.

16. Jag har för egen del svårt att se att det skulle finnas någon anledning att göra skillnad på om åtagandet strider mot vinstsyftet eller ligger utanför handelsbolagets verksamhetsföremål. När *Nial* Borgensförbindelser s. 35 anger att för avvikelser från det förra krävs medgivande av endast *bolagsmännen* medan det i det senare fallet skulle krävas samtycke av samtliga *delägare*, kan detta emellertid bero på en otydlighet i den använda terminologin. Enligt min uppfattning måste det i båda fallen krävas samtycke av *samtliga delägare* för att handlingssättet skall vara tillåtet. Problemet är förmodligen praktiskt av liten betydelse eftersom dispositioner som strider mot vinstsyftet i många fall även faller utanför handelsbolagets verksamhetsföremål och omvänt.

17. *Lindskog* HBL s. 538

är därför presumtionen att god tro inte föreligger. Den berättigade måste därför som huvudregel särskilt undersöka om bolagsmannen hade befogenhet att avge löftet.¹⁸

Det föreligger inget principiellt hinder för att ett handelsbolag går i borgen för handelsbolagsdelägarers eller bolagsmans förpliktelser, eftersom HBL inte innehåller några egentliga regler om kapitalskydd.¹⁹ Bolagsmannen torde dock själv vara förhindrad att delta i beslut som innebär att en borgen ställs på ett sådant sätt att denne gynnas därav.²⁰

4.5 Tillräknande av rättshandling

Genom handelsbolagsfigurens allmänna konstruktion är riskerna för att tredjeman misstar sig om motparten verkligen är handelsbolaget eller endast den bolagsman med vilken avtalet slutits. Situationer är alltså tänkbara där bolagsmannen binder sig själv i stället för bolaget.

Problemet med tillräknande har två sidor, dels i relationen mellan bolaget och bolagsmannen, dels mellan tredje man och bolaget. Vad gäller den förra frågeställningen framstår det som föga troligt att bolaget skulle vilja åta sig ett borgensåtagande och att bolagsmannen samtidigt skulle vilja motsätta sig detta. Det framstår som mer praktiskt att tänka sig att en tredje man skulle vilja att bolaget i stället för en enskild bolagsman ensam skall vara bunden vid åtagandet. Huruvida bolaget skall anses bundet skall i sådana fall avgöras utifrån bedömningen om tredje man haft befogad anledning att tro att bolagsmannen avsett att binda bolaget.

---

18. *Lindskog* HBL s. 534.

19. Se skälen härför SOU 1978:67 s. 120–123 jfr s. 126 och proposition 1979/80:143 s. 47.

20. *Lindskog* HBL s. 288–291 med där anförd litteratur.

5. Stiftelser

5.1 Inledning

De flesta stiftelser har till syfte att ge bidrag till ett visst i stiftelseurkunden angivet ändamål. Dessa *avkastningsstiftelser* har en lång tradition och de bidrag som ges från stiftelser till exempelvis forskning är betydelsefulla.¹ Stiftelser är inte i första hand avsedda för näringsverksamhet, men sådana *verksamhetsstiftelser* förekommer också.² Till skillnad från bolag och föreningar har en stiftelse inga ägare eller medlemmar och sägs därför ofta vara självägande.

Stiftelser har länge varit i stort oreglerade i svensk rätt, men sedan en tid finns en lag som mer fullständigt reglerar stiftelser. I samband med införandet av stiftelselagen (1994:1220), i det följande SL, upphävdes också lagen (1929:116) om tillsyn över stiftelser. Reglerna om tillsyn i 9 kapitlet SL har dock i stort utformats efter mönster av den gamla tillsynslagen.³ Lagen är avsedd att vara uttömmande, men skiljer mellan olika grupper av stiftelser. I 1 kap. 1 § SL finns fyra alternativa sätt att bilda stiftelser: Genom att egen- dom enligt förordnande av en eller flera stiftare avskiljs för att varaktigt förvaltas som en självständig förmögenhet för ett bestämt ändamål (p. 1 med hänvisning till 1 kap. 2 § SL), som insamlingsstiftelse (p. 2 med hänvisning till 11 kap. 1 § SL), kollektivavtalsstiftelse (p. 3 med hänvisning till 11 kap. 3 § SL) eller genom åtgärd

---

1. Proposition 1993/94:9 s. 40.

2. Se särskilt angående verksamhetsstiftelser *Olsson* Näringsdrivande stiftelser.

3. Proposition 1993/94:9 s. 87.

för grundande av pensionsstiftelse eller personalstiftelse enligt lagen (1967:531) om tryggnad av pensionsutfästelse (p. 4). För samtliga dessa gäller bestämmelserna i 2 kapitlet SL om stiftelsens förvaltning med undantag för pensionsstiftelse och personalstiftelse vilka exklusivt regleras av lagen (1967:531) om tryggnad av pensionsutfästelse. Pensionsstiftelser och personalstiftelser kommer inte att behandlas i det följande, men det kan anmärkas att reglerna är i stora drag lika som för andra stiftelser.

5.2 Rätten att företräda stiftelsen

En stiftelse företräds gentemot tredjeman av styrelsen eller förvaltaren (2 kap. 16 § 1 st. respektive 2 kap. 23 § 1 st. SL). Bestämmelserna är tvingande och eventuella motstridiga förordnanden i stiftelseurkunden får alltså vika för dessa bestämmelser.

I 2 kap. 2 § 1 st. SL görs en uppdelning mellan *egen förvaltning* och *anknuten förvaltning*. Med egen förvaltning avses den situationen att en eller flera fysiska personer åtar sig att förvalta stiftelseegendomen i enlighet med stiftelseförordningen. Sköts förvaltningen av en juridisk person, föreligger anknuten förvaltning. När staten åtagit sig förvaltningen stadgas särskilt i 2 kap. 2 § 3 st. SL att det är den myndighet som har gjort åtagandet för statens räkning som är förvaltare.⁴ Praktiskt innebär denna ordning att det organ eller de fysiska personer som enligt lag, annan författning eller enligt praxis företräder den förvaltande juridiska personen också företräder stiftelsen.⁵

Om stiftelsen är registrerad får styrelsen enligt 2 kap. 16 § 2 st. SL bemyndiga annan att företräda stiftelsen och teckna dess firma. Samma rätt föreligger även för förvaltaren enligt 2 kap. 23 § 2 st. SL. För att kunna utse andra företrädare måste alltså stiftelsen vara registrerad. Stiftelser som är årsredovisningsskyldiga

---

4. Ett tydligt exempel på denna typ av statligt förvaltade stiftelser är statliga universitetets och högskolors stiftelseförvaltning. Om bestämmelsen även innebär att eventuellt ansvar endast kan utkrävas ur den förvaltande myndighetens budget är väl en öppen fråga.

5. Proposition 1993/94:9 s. 139 f.

enligt bestämmelserna i SL har skyldighet att registrera sig i stiftelseregistret. Stiftelser som inte har sådan skyldighet kan ansöka om registrering och registreringsmyndigheten har enligt uttalanden i propositionen rätt att vägra införelse i registret endast i fall då det uppenbart inte är fråga om en stiftelse.⁶

Det föreligger även en möjlighet att utse andra företrädare enligt allmänna regler om mellanmän. Det bör dock uppmärksammas att rätten att företräda stiftelsen måste kunna härledas från styrelsen eller förvaltaren. Om exempelvis stiftelsen utsett en verkställande direktör grundar sig den verkställande direktörens rätt att företräda stiftelsen alltså på avtal och inte på reglerna i SL.⁷ Vilka befogenheter den verkställande direktören har måste därför regleras antingen i anställningsavtalet eller i annat avtal. Det är heller inte tillräckligt att allmänt hänvisa till vilka befogenheter en verkställande direktör enligt annan associationsrättslig lagstiftning anses ha.

5.3 Säkerhet ställd i strid med stiftelseändamålet

Enligt bestämmelsen i 2 kap. 6 § SL får inte en stiftelse försträcka pengar eller ställa säkerhet till förmån för vissa stiftelsen eller dess förvaltare närstående rättssubjekt. Bestämmelsen förefaller ytligt motsvara regeln i 12 kap. 7 § ABL. Lagrådet påpekade dock att denna typ av likheter inte nödvändigtvis behöver leda till att bestämmelsen skall tolkas i enlighet med den praxis som finns om

6. Proposition 1993/94:9 s. 212. Angående gränsdragningen mellan stiftelser och andra juridiska personer kan jämförelse göras med följande uttalande av *Hemström* Ett par stiftelserättsliga spörsmål – gåva eller icke gåva och gränsen mellan stiftelse och ideell förening i *Stiftelser i Norden* s. 83–110, s. 110: »[D]et helt centrala momentet är i vilken utsträckning det finns medlemmar som kan fatta beslut i olika frågor rörande organisationen och därmed även ändra det ändamål som den har. Finns det medlemmar som kan disponera över detta är det fråga om en association, saknas medlemmar som kan göra detta är det fråga om en stiftelse.»

7. Proposition 1993/94:9 s. 134.

framför allt aktiebolag. I stället vore det enligt lagrådets mening lämpligare att hänsynen till stiftelsernas särdrag fick utgöra ledstjärnan vid tolkningen.⁸

Det tydligaste särdraget för stiftelser är deras starka beroende av ändamålet.⁹ Varje ställd säkerhet måste därför bedömas utifrån detta ändamål och den omsorg som måste genomsyra förvaltningen. Bestämmelsen i 2 kap. 6 § SL kan därför även ses som ett uttryck för en mer allmän princip om att stiftelsens tillgångar, bortsett från kostnader för förvaltning och andra för stiftelsens fortlevnad nödvändiga kostnader, endast skall användas för att uppfylla stiftelseändamålet:

»Det strider praktiskt taget *alltid* mot styrelsens eller förvaltarens vårdnadsplikt att låta stiftelsens egendom utgöra säkerhet för någon annans förbindelser. Enda undantaget härifrån är om stiftelsen skall tillgodose sitt syfte på detta sätt. Förbudet i paragrafen mot att ställa säkerhet till förmån för någon som omfattas av låneförbudet skall alltså inte uppfattas så att en stiftelse är oförhindrad att ställa säkerhet i andra fall.»¹⁰

De enda som är undantagna från denna princip, vilket framgår av 2 kap. 6 § 2 st. SL, är stiftaren och förvaltaren, för vilka stiftelsen aldrig har rätt att ställa säkerhet. Detta innebär att även om stiftaren eller förvaltaren skulle omfattas av stiftelseändamålet, så får stiftelsen ändå inte lämna penninglån eller ställa säkerhet för dessa.¹¹

Som exempel på när stiftelser skulle ha rätt att ställa säkerhet för utomstående nämner *Nial* situationen att stiftelsen har rätt till avkastningen från ett företag och att detta behöver stödet.¹² Enligt min uppfattning kan emellertid en stiftelse knappast ställa säkerhet ens i en sådan situation. För att borgensåtagandet skall vara förenligt med de allmänna principerna för förvaltningen av stiftelsen måste en bedömning göras av risken för att borgensåta-

8. Proposition 1993/94:9 s. 304.

9. Se angående tolkning av ändamålet och stiftelseförordnandet *Olsson* Näringsdrivande stiftelser s. 235–238 och s. 299–339 samt *Agell* Tolkning av stiftelseförordnanden i testamenten i TfR 2002 s. 167–186.

10. Proposition 1993/94:9 s. 124.

11. Se *Olsson* Näringsdrivande stiftelser s. 353.

12. *Nial* Borgensförbindelser s. 38.

gandet måste infrias. Om borgensåtagandet skall vara till fördel för stiftelsen, så måste det slutliga utfallet bli att företaget fortlever. Den risk stiftelsen utsätter sig för genom att gå i borgen för företaget måste således vägas mot de fördelar som kan uppnås genom borgensåtagandet och det torde endast sällan inträffa att ett borgensåtagande är så riskfritt.

Den principiella hållningen att stiftelser praktiskt taget alltid är förhindrade att ställa säkerhet för utomstående om dessa inte inkluderas i destinatärskretsen modifieras något genom 2 kap. 6 § 3 st. *in fine* SL. En stiftelse kan utan de begränsningar som i övrigt räknas upp i 2 kap. 6 § SL lämna försträckningar eller ställa säkerhet för stiftelsens egna dotterföretag. Undantaget motsvarar i stort bestämmelsen i 12 kap. 7 § 2 st. p. 2 ABL enligt vilken lån och borgen till dotterföretag är tillåtna. Även om denna typ av transaktioner i och för sig får anses tillåtna, måste ändå hänsyn tas till huvudprincipen om att stiftelsen måste förvaltas så att den kan uppfylla sitt syfte. En säkerhet som ställts för ett insolvent dotterbolag är således lika lite tillåten för en moderstiftelse som för ett moderbolag.¹³

Frågan om den till vars förmån säkerheten ställts kan åberopa god tro vad gäller borgensåtaganden som ställts i strid med SL:s regler eller stiftelseurkunden är svårbesvarad. Den praktiska möjligheten att kunna hävda okunskap om stiftelsens ändamål får emellertid anses som liten, eftersom stiftelser regelmässigt tillhandahåller uppgifter om destinatärskretsen.

5.4 Verkan av att säkerhet ställts i strid med stiftelseändamålet

En säkerhet som ställts i strid med reglerna i 2 kap. 6 § SL är inte civilrättsligt ogiltig.¹⁴ I stället är avsikten att tillsynsmyndigheten med stöd av reglerna i 9 kapitlet SL skall vidta åtgärder, exempel-

13. Jfr avsnitt 2.4.1 ovan om borgen för dotterbolag och andra närstående företag.

14. Proposition 1993/94:9 s. 124 med hänvisning till proposition 1975:103 s. 496.

vis föreläggande om rättelse enligt 9 kap. 5 § SL. Rättelseföreläggande om att säkerheten inte borde ha ställts är emellertid verkligt endast om åtagandet är möjligt att komma ifrån på civilrättslig grund. Rättelsen kommer därför i de flesta fall att ha som syfte att minimera stiftelsens skada. Reglerna i SL bygger i stället på att enskilda ledamöter och förvaltaren kan bli skadeståndsskyldiga om de rättshandlar i strid med stiftelseförordnandet eller SL:s bestämmelser.

5.5 Skadeståndsanspråk mot stiftelsen i anledning av att säkerhet inte infriats

Enligt 5 kap. 1 § första meningen SL skall styrelseledamot eller förvaltare som vid fullgörande av uppdraget uppsåtligen eller av oaktsamhet orsakar stiftelsen skada ersätta denna. Denna skadeståndsskyldighet har i första hand betydelse för stiftelsen själv. I styckets fortsättning stadgas att även skada som tillfogats annan än stiftelsen ersätts om skadan orsakats genom åsidosättande av föreskrifterna i stiftelseförordnandet eller bestämmelserna i SL. Det uttalas särskilt i propositionen att skada som uppkommit genom att stiftelsen gjort sig skyldig till kontraktsbrott inte ersätts enligt 5 kap. 1 § andra meningen SL, utan att eventuellt krav skall riktas mot stiftelsen med rätt för denna att i sin tur vända sig mot ledamot eller förvaltare.¹⁵ Det bör även framhållas att de begränsningar att väcka talan mot stiftelsen som uppställs i 5 kap. 4–5 §§ SL inte omfattar skadeståndskrav enligt 5 kap. 1 § andra meningen SL.

---

15. Proposition 1993/94:9 s. 171.

6. Ideella föreningar

6.1 Inledning

Floran av ideella föreningar är aningen vildvuxen. Fackföreningar, idrottsföreningar, religiösa samfund och intresseföreningar är bara några exempel på olika organisationer som kan vara ideella föreningar.¹ Fastän urtypen av ideell förening har liten ekonomisk omslutning och där arbetet för föreningen utförs utan ekonomisk ersättning från föreningen finns inget som hindrar att föreningen har stor ekonomisk omslutning och har fast anställd personal som avlönas av föreningen. Fackföreningar och idrottsföreningar, för att bara nämna två exempel, har ofta betydande medel och omsätter årligen stora summor och liknar mer ekonomiska föreningar eller bolag än ideella föreningar.²

Till skillnad från övriga i denna framställning berörda juridiska personer är ideella föreningar inte reglerade genom lagstiftning.³ De krav som uppställs för att en ideell förening skall anses föreligga är mycket blygsamma och enligt gällande rätt torde det

---

1. Angående olika typer av ideella föreningar se *Hemström* Uteslutning ur ideell förening s. 1–14. Jfr från äldre doktrin *Arsell* Utkast till lag angående ideella föreningar.

2. Se angående idrottsföreningar *Malmsten* Idrottens föreningsrätt och *Hemström* Något om EG-domstolens dom i Bosmanmålet och svensk idrott i Fs Strömholm I s. 375–380, s. 380. Jfr även mål C-415/93 *Union royale belge des sociétés de football association ASBL mot Jean-Marc Bosman, Royal club liégeois SA mot Jean-Marc Bosman och andra och Union des associations européennes de football (UEFA) mot Jean-Marc Bosman*, REG 1995 s. I-4921.

3. Särslagstiftning kan reglera viss del av en ideell förenings verksamhet, se exempelvis lag (1998:1593) om trossamfund och de fackliga organisationernas ställning enligt lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet och annan arbetsrättslig lagstiftning.

endast krävas att sammanslutningen har stadgar som är konkreta nog för att föreningens ändamål skall kunna utläsas samt att antalet medlemmar i föreningen kan växla.⁴

6.2 Rätten att företräda ideell förening

De flesta föreningar anger i stadgarna vem eller vilka som får företräda föreningen. Om föreningen har en styrelse har denna rätt att företräda föreningen även utan uttrycklig bestämmelse härom i stadgarna. Styrelsen sköter normalt de löpande ärendena och andra ärenden som stadgarna eller föreningsstämman anförtror den. I ärenden som inte kan anses höra till den löpande verksamheten beslutar föreningsstämman. Särskilt ingripande beslut, exempelvis ändring av föreningens ändamål, kräver i de flesta fall samtycke från alla medlemmar om inte stadgarna föreskriver annat. Särskild försiktighet är påkallad när ett beslut kan tänkas gynna vissa medlemmar till nackdel för övriga medlemmar.

Det är inte ovanligt att en huvudförening i sina stadgar anger att medlemskap i en underförening automatiskt ger den enskilde medlemskap även i moderföreningen och att moderföreningen saknar andra medlemmar än underföreningarnas medlemmar. Över huvud taget bör det anmärkas att relationen och ansvaret mellan flera sammanbundna ideella föreningar kan skapa oklarhet om vem som skall bära ansvaret för förbindelse som en företrädare för den ideella föreningen slutit.⁵

Det bör också uppmärksammas att varje förening för att erkännas som en juridisk person måste ha formellt antagna stadgar. Det är alltså inte tillräckligt att en förening i sin verksamhet faktiskt lever efter vissa stadgar.⁶ Detta kriterium får särskild betydelse i relationen mellan en huvudförening och en underförening om

---

4. Se *Hemström* Uteslutning ur ideell förening s. 11. Jfr *Aresell* Utkast till lag angående ideella föreningar, s. 55–58.

5. *Hemström* Om vertikala organisationsstrukturer i Fs Hessler s. 259–282.

6. Se NJA 1970 s. 394 och NJA 1973 s. 341.

huvudföreningen har stadgar som underföreningen följer, men som inte antagits som stadgar för underföreningen.

En ideell förening behöver inte vara registrerad. Näringsidkande ideella föreningar skall dock införas i handelsregistret under sin firma enligt HRL. I registret anges bland annat vem och på vilket sätt föreningens firma tecknas för den händelse annan än styrelsen givits sådan rätt. Styrelsen i en ideell förening har även möjlighet att utse en prokurist enligt reglerna i prokuralagen (1974:158), vilka förutsätter att föreningen är upptagen i handelsregistret.⁷

6.3 Borgen ställd i strid med föreningsstadgan

En ideell förening är alltid bunden av stadgan och dennas formulering är därför av stor betydelse för om borgen för visst ändamål kan tecknas av föreningen. Frågan hur bestämmelser i en föreningsstadga skall förstås har bedömts i NJA 1987 s. 394. I fallet var fråga om en fackförening, Svenska elektrikerförbundet, vilken beslutat att det för medlemmarna skulle tecknas en kollektiv, obligatorisk hemförsäkring. För försäkringen tog föreningen ut en ökad medlemsavgift. Några av förbundets medlemmar menade att tecknande av försäkring för förbundet medlemmar inte var en uppgift för fackföreningen och klandrade därför beslutet. Den i detta sammanhang mest intressanta frågan var om fackföreningens beslut om obligatorisk hemförsäkring var förenlig med för-

---

7. *Nial* anger i Borgensförbindelser s. 37 att reglerna i HBL skulle vara tillämpliga vad gäller behörigheten att utfärda prokura. Bestämmelsen i 2 kap. 19 § HBL, vilken vad gäller här aktuell frågeställning till innehållet överensstämmer med regeln i 18 § i lag 28 juni 1895 om handelsbolag och enkla bolag, stadgar att prokura endast får meddelas av samtliga bolagsmän i förening och att varje bolagsman som är behörig att företräda bolaget ensam kan återkalla prokuran. Tillämpad på ideella föreningar skulle detta innebära att styrelsen, inte samtliga medlemmar, gemensamt måste meddela prokuran och att var enskild styrelsemedlem skulle ha rätt att återkalla denna. Något egentligt stöd för denna stränga tolkning förefaller dock inte föreligga i övrig litteratur eller i praxis.

bundets stadgar. Förbundet hade i sina stadgar bland annat en bestämmelse enligt vilken förbundet var en sammanslutning av arbetstagare inom den elektriska installationsverksamheten med uppgift att »tillvarata medlemmarnas intressen på arbetsmarknaden och inom näringslivet samt att därvid och i övrigt medverka till en samhällsutveckling på grundval av demokratisk socialism». Både TR och HovR ansåg att beslutet stred mot förbundets stadgar och ogiltigförklarade beslutet att teckna försäkring för medlemmarna. HD bedömde dock frågan på annat sätt. Enligt majoritetens mening kunde förbundets stadgar anses innefatta även en rätt att teckna försäkringen:

»Med utgångspunkt i synsättet att ideella föreningar bör ha förhållandevis stor frihet att utan ingripande utifrån ordna sina angelägenheter måste förbundets bedömning av omfattningen av dess ändamål enligt stadgarna tillmätas stor betydelse. Det ter sig också naturligt att vid tolkningen av ett fackförbunds ändamål enligt stadgarna beakta den ständigt pågående samhällsutvecklingen.»⁸

Stämmobeslut i ekonomiska föreningar kan normalt sett inte med framgång angripas om inte beslutet uppenbart strider mot föreningsstadgans ändamål. HD:s majoritet fann att det visserligen var tveksamt huruvida beslutet att teckna hemförsäkringen var förenligt med stadgan, men då fackföreningar i många avseenden liknar ekonomiska föreningar ansåg majoriteten att beslutet måste uppenbart strida mot föreningsstadgan för att det skulle kunna underkännas av allmän domstol.

JustR Nyström var skiljaktig i själva saken och menade att beslutet borde ogiltigförklaras. I särmeningen betonas att den enskilde medlemmen i ett fackförbund inte bör underkastas kollektiva lösningar som saknar naturligt samband med den anslutnes intressen i egenskap av arbetstagare, särskilt som det i praktiken inte finns någon möjlighet att välja att inte vara ansluten till fackföreningen. JustR Nyström uttalade även i den aktuella frågan att det allmänna syftet för verksamheten inte kunde »ges en större räckvidd än att det berättigar förbundet att besluta om sådan

---

8. NJA 1987 s. 394, majoritetens domskäl, referatet s. 403 f.

användning av förbundets ekonomiska resurser som ligger klart i linje med den verksamhet som förbundet enligt sin i stadgarna fastlagda uppgift skall bedriva». Då hemförsäkringen enligt den skiljaktigas mening inte kunde anses ligga i linje med denna verksamhet, fick den anses stå i uppenbar strid med förbundets stadgar.

I NJA 1987 s. 394 var fråga om en fackförening och domskälen tyder på att utgången blivit en annan om det varit fråga om en ideell förening som inte liknat en ekonomisk förening. Både majoriteten och den skiljaktiga förutsätter att beslutet endast kunde ogiltigförklaras om det uppenbart stred mot stadgan och skiljaktigheten ligger främst i olika uppfattningar om vilka fakta som skall beaktas vid tolkningen av stadgan; medan majoriteten tillmäter fackföreningens tidigare faktiska handlande utanför stadgan betydelse för tolkningen, anlägger den skiljaktiga ett mer formellt synsätt.

Enligt min mening är en av de slutsatser som kan dras av NJA 1987 s. 394 att den ideella föreningens likhet med andra juridiska personer är av betydelse för frågan om ett beslut står i strid med stadgan.⁹ Om den ideella föreningen har tydliga drag av stiftelse, ligger det nära till hands att göra en tolkning nära stadgans ordalydelse medan aktiebolagsrättsliga principer kan lämna bättre ledning om den ideella föreningen, bortsett från formen, bedriver verksamhet som normalt bedrivs i aktiebolagsform. Helt central för frågan om en borgen kan ställas är dock, med undantag för fackföreningar, alltid stadgans bestämmelser. En borgen ställd på ett sådant sätt att den kan tänkas strida mot föreningens ändamål, exempelvis att en sammanslutning som skall hjälpa och stödja ungdomar går i borgen för uppförande av ett äldreboende, är ogiltig om inte föreningsstämman först beslutar att ändra stadgan så att säkerheten ryms inom föreningsstadgan.

Den nu beskrivna inställningen kan verka väl formalistisk, men det förefaller mig svårt att se att någon annan ordning vore mer

---

9. Jfr den i mitt tycke väl försiktiga slutsatsen hos *Hemström* Kollektiv hemförsäkring i Rättsfall att minnas, s. 289–296, s. 295 f.

lämplig. Den regel som uppställs i NJA 1987 s. 394 för tolkning av fackföreningars stadgar är inte särskilt praktisk, eftersom den innebär att en tredje man som vill rättshandla med en fackförening inte kan lita på stadgans ordalydelse. För att vara säker på att säkerheten kan göras gällande mot fackföreningen måste tredje mannen gå in i varje föreningsbeslut och utifrån dessa beslut värdera om avtalet kan tänkas falla inom föreningens ändamål. Eftersom ideella föreningar helt råder över sina stadgar, är det en enkel sak att ändra stadgan för att passa de åtgärder föreningens medlemmar vill vidta. Den i förstone till synes formalistiska regeln innebär i själva verket att hänsyn kan tas till de demokratiska värden som uppbär de flesta ideella föreningar.

Det bör påpekas att säkerheten kan ställas i strid med stadgan om föreningens *samtliga* medlemmar godkänner det. Denna princip bör dock inte tas till intäkt för att säkerheten kan ställas genom beslut med enkel majoritet. Det framstår som olämpligt att föreningen skulle tvingas att först tillfälligt göra en ändring för att kunna utfärda säkerheten för att kort tid därefter ändra tillbaka stadgan. Avvikelsen bör därför anses tillåten om stämman genom röstförfarandet hade kunnat ändra stadgan på ett sådant sätt att säkerheten kunnat rymmas inom dess ram.

Det nu sagda har i första hand tagit sikte på föreningens borgensåtagande för andra än de egna medlemmarna. Något allmänt krav att en ställd borgen inte får missgynna vissa medlemmar kan inte uppställas allmänt, även om likabehandling av medlemmarna ofta är en av grundvalarna för en ideell förening. Huruvida det föreligger hinder att ställa säkerhet för de egna medlemmarna måste avgöras med utgångspunkt i föreningsstadgans formulering.

7. Kommuner

7.1 Inledning

Kommuner kan enkelt beskrivas som geografiska personsammanslutningar där medlemskapet följer direkt av lag.¹ Inom sitt geografiska område har kommunerna betydande möjligheter att påverka enskildas och företags ekonomiska villkor. Kommuner har, inom vissa i kommunallagen (1991:900) (KomL) angivna ramar, möjlighet att ge stöd till verksamheter som kan komma att gagna kommunen. Ofta ges stödet genom direkta bidrag, men i andra situationer framstår inte detta som en önskvärd väg att gå. Ett av sätten varigenom kommunen indirekt kan stödja viss verksamhet är att kommunen går i borgen för lån eller andra åtaganden nödvändiga för verksamheten. I det följande är det dessa möjligheter som kommer att behandlas.² Det bör anmärkas att kommunala bolag inte beaktas i avsnittet, eftersom dessa är underkastade samma regler som bolag i allmänhet vad gäller möjligheterna att gå i borgen.

---

1. Paulsson, Riberdahl & Westerling Kommunallagen, s. 47.

2. Det är värt att notera att *vårdgarantier* inte är garantier i meningen *säkerhetsrätt* och därför lämnas utanför denna framställning. Angående vårdgarantier hänvisas till *Modell Kvalitetsgarantier inom kommunal verksamhet* i SvJT 2002 s. 483–513.

7.2 Arbetsdelning mellan kommunfullmäktige och andra kommunala organ

Enligt 1 kap. 7 § RF tillkommer beslutanderätten i kommuner kommunfullmäktige. Generellt föreligger den relationen att om kommunfullmäktige eller annat organ kunnat ikläda kommunen ett ekonomiskt ansvar, så hade även borgen för samma ansvar kunnat ingås.³ I 3 kap. 9 § KomL stadgas att kommunfullmäktige beslutar i ärenden av principiell beskaffenhet eller som annars är av större vikt för kommunen. Som exempel på detta anförs bland annat i 3 kap. 9 § 1 st. p. 2 »viktiga ekonomiska frågor». I förarbetena uttalas att i uttrycket ligger »att fullmäktige beslutar om alla förmögenhetsföfoganden som har en direkt kommunal-ekonomisk betydelse».⁴ Vad som mer exakt avses med »viktiga ekonomiska frågor» lämnas enligt propositionen ytterst till rättspraxis.⁵

Problemet att skilja vilka beslut fullmäktige måste fatta och vilka som får fattas av andra kommunala organ bör inte överdrivas; samma typ av gränsdragningsproblem föreligger även mellan exempelvis styrelse och verkställande direktör i aktiebolag. En principiell skillnad föreligger dock eftersom KomL inte ger nämnder och andra kommunala organ ökade befogenheter av det slag verkställande direktören i ett aktiebolag har.⁶ Om nämnd eller annat kommunalt organ ikläder sig ansvar för tredjemans prestation måste denna rätt föreligga enligt uttrycklig delegation från kommunfullmäktige eller grunda sig på författning. Vad gäller delegation till nämnder stadgar 3 kap. 10 § KomL uttryckligen att

---

3. Ibland kan det föreligga hinder att ersätta ett direkt ansvar med ett borgensåtagande, exempelvis när det gäller kommunens ansvar enligt socialtjänstlagar, se RÅ 1992 ref. 89. Det bör även anmärkas att vissa typer av kommunala åtaganden, som vid första påseendet inte förefaller vara borgensåtaganden, i regresshänseende kan vara att betrakta som borgen, se exempelvis NJA 1989 s. 739.

4. Proposition 1990/91:117 s. 48.

5. Proposition 1990/91:117 s. 48.

6. Jfr avsnitt 2.2.3 om aktiebolag ovan.

fullmäktige får uppdra åt en nämnd att i fullmäktiges ställe besluta i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden. Sådana ärenden som omfattas av 3 kap. 9 § 1 st. KomL eller som enligt lag eller annan författning skall avgöras av fullmäktige får dock inte delegeras. Gränsen mellan fullmäktiges beslutanderätt enligt 3 kap. 9 § 1 st. KomL och delegationsmöjligheten enligt 3 kap. 10 § KomL blir därmed av större betydelse än mellan styrelse och verkställande direktör i aktiebolag. Utrymmet för ställningsfullmakter, toleransfullmakter och liknande torde dessutom vara synnerligen inskränkt.⁷

Av de kommunala organen bör särskilt styrelsens beslutanderätt nämnas. Enligt 3 kap. 2 § KomL skall kommunfullmäktige tillsätta en kommunstyrelse. Styrelsen skall enligt 6 kap. 1 § KomL leda och samordna förvaltningen av kommunens angelägenheter och ha uppsikt över övriga nämnders verksamhet. Till styrelsens uppgifter som är av särskild betydelse för kommunens möjlighet att gå i borgen hör att det enligt 6 kap. 4 § p. 2 KomL åligger styrelsen att ha hand om den ekonomiska förvaltningen. Praktiskt är det mycket vanligt att styrelsen inom ramen för denna förvaltning har hand om lånefinansiering och liknande ekonomiskt betydelsefulla uppgifter. Denna rätt stödjer sig dock ytterst på fullmäktiges budget och de riktlinjer fullmäktige med stöd av reglerna i 8 kap. 3 § KomL och 8 kap. 8 § KomL meddelat.⁸

---

7. *Madell* Det allmänna som avtalspart s. 310. Jfr NJA 1977 s. 25 (patientvårdaren).

8. Se 1990/91:KU38 s. 39: »Enligt vad utskottet inhämtat torde för närvarande praxis i fråga om lånefinansiering vara att dessa i regel omhänderhas av styrelsen. Enligt utskottets mening finns det knappast anledning att begränsa denna praxis. Det får dock förutsättas att fullmäktige vid delegering fattar beslut om graden av lånefinansiering i budgeten och anger riktlinjer under treårsperioden [...]» Jfr proposition 1990/91:117 s. 159. Se även från äldre kommunallagens tid RÅ 1976 ref. 45 med kommentar hos *Höök* Intern kommunal kompetensfördelning s. 226–227.

7.3 Borgens ogiltighet trots behörig företrädare

En borgen ställd av en kommun kan komma att bli ogiltig på grund av att kommunens beslut överklagas. En medlem av en kommun kan enligt 10 kap. 1 § 1 st. KomL få lagligheten av kommunens beslut prövad genom att överklaga dem hos länsrätten. Denna situation behandlas i avsnitten under 7.3 nedan. Borgen eller annan säkerhet kan även förklaras ogiltig av allmän domstol på grund av att säkerheten inte tillkommit i behörig ordning, vilket behandlas i avsnitt 7.4 nedan.

7.3.1 *Förvaltningsrättsliga begränsningar för borgens giltighet*

Enligt 8 kap. 13 § 1 st. KomL får inte en kommun sätta kommunens egendom i pant. Samma regel fanns i 4 kap. 7 § 2 st. i äldre kommunallagen (1977:179).⁹ Gamla kommunallagen innehöll dessutom i 4 kap. 7 § 1 st. en uttrycklig bestämmelse om att kommuner fick uppta lån och gå i borgen. Anledningen till att någon motsvarande bestämmelse inte finns i nu gällande kommunallag är att kommuner i egenskap av juridiska personer automatiskt har rätt att ta upp lån och gå i borgen.¹⁰ En begränsning i kommuners rätt att ställa borgen är dock att ändamålet måste vara kommunalrättsligt godtagbart enligt bestämmelserna i 2 kapitlet KomL.

Enligt 2 kap. 8 § KomL får kommuner lämna bidrag som allmänt befämjar näringsverksamheten i kommunen medan individuellt inriktat stöd till enskilda näringsidkare endast får lämnas om det finns synnerliga skäl för det. Förbudet mot individuellt inriktat stöd tar i första hand sikte på stöd till näringsverksamhet

---

9. Se angående detta förbud *Warning-Nerep* Har det kommunalrättsliga pantsättningsförbudet något berättigande i 1991 års kommunallag? i Fs Strömberg 1992 s. 279–298.

10. Proposition 1990/91:117 s. 120.

som inte bedrivs av kommunen. Kommuners näringsverksamhet får som bekant inte bedrivas med det primära syftet att skapa vinst för kommunen utan verksamheten skall gå ut på att tillhandahålla allmännyttiga anläggningar eller tjänster åt medlemmarna i kommunen.¹¹ Det ingår inte i kommuners eller landstings befogenheter att lämna stöd till enskilda näringsidkare i syfte att påverka företagens lokalisering och utveckling.¹² Det utrymme som lagtexten trots allt ger att understödja enskilda, privata näringsidkare framstår därmed som ytterligt begränsat. Bland exemplen i propositionen då kommunala insatser skulle vara tillåtna nämns stöd till livsmedelsaffärer och bensinstationer i glesbygd så att kommunen kan »garantera en viss minimistandard av kommersiell service till hushållen».¹³ Förarbetena är inte speciellt upplysande vad gäller den allmänna inriktningen av undantagen och frågan lämnas i praktiken till rättstillämpningen att besvara.¹⁴

Regeringsrätten har i tiden efter det att nya kommunallagen trätt ikraft haft anledning att pröva frågan om kommun överträtt sin befogenhet enligt 2 kap. 8 § KomL vid flera tillfällen. Av dessa avgjorda fall gällde några specifikt kommuners borgensåtaganden.¹⁵ I fallet *RA 1993 ref. 98* bedömdes en kommuns rätt att ställa borgen för ett konkursdrabbat företag i avsikt att därigenom rädda arbetstillfällen. Kammarrätten uttalade:

»Enligt nu gällande lag krävs synnerliga skäl för att individuellt inriktat stöd till enskilda näringsidkare skall tillåtas. Med hänsyn härtill och med beaktande av angivna uttalanden i förarbetena har det, enligt kammarrättens bedömning, på ett mycket tydligt sätt klargjorts att kommunalt stöd till

---

11. Proposition 1990/91:117 s. 34.

12. Proposition 1990/91:117 s. 32. Jfr stat-kommunberedningens uttalanden i Ds C 1986:16 s. 60–66 där det genomgående temat är att staten måste ha det övergripande ansvaret för näringspolitiken.

13. Proposition 1990/91:117 s. 153.

14. Proposition 1990/91:117 s. 153: »När det gäller avgränsningen av tillåtna insatser måste dock rättstillämpningen kunna anpassas till samhällsutvecklingen. Vad som skall ligga i begreppet synnerliga skäl kan således komma att förändras beroende på utvecklingen i samhället.»

15. Jfr RA 1995 ref. 98, RA 1999 ref. 67 och RA 2000 ref. 1 som alla gällde tillåtligheten av direkta bidrag.

enskild näringsidkare, i vart fall för att motverka arbetslöshet, ej kan godtas annat än i rena undantagsfall.»¹⁶

Kammarrättens dom fastställdes av RegR. *RA 1994 ref. 65* gällde en kommun som beslutat att den tillsammans med andra kommuner och landsting skulle ingå som medlem i en ekonomisk förening vilken i sin tur ägde ett kreditaktiebolag. Huvuduppgiften för kreditaktiebolaget var att förmedla krediter till föreningens medlemmar och till vissa andra, kommunägda rättssubjekt. Syftet med att bilda föreningen var att kunna minska räntekostnaderna för medlemmarnas egna lån från kreditaktiebolaget. För att vinna inträde i föreningen fordrades emellertid att kommunen förband sig att gå i borgen för föreningens övriga medlemmars lån från kreditaktiebolaget. Borgensåtagandet, som var en proprieborgen, var begränsat enligt vissa principer som angavs i avtalet. Även fördelningen av eventuell brist på grund av bristande betalningsförmåga hos någon av medlemmarna var reglerad och skulle fördelas i proportion till kommunens andel av det totala andelskapitalet i föreningen. Regeringsrättens majoritet ansåg beslutet vara kompetens enligt med hänvisning till syftet att nedbringa lånekostnader och att borgensåtagandena var begränsade. Ett regeringsråd var skiljaktigt och menade att det principiellt sett inte var förenligt med KomL att en kommun »på ett så allmänt och ospecifikt sätt» iklädde sig borgen avseende upplåning för kreditbehov i andra kommuner. Enligt den skiljaktige gällde detta även om syftet med arrangemanget var att sänka räntekostnaderna för kommunens upplåning och även om riskerna med borgensåtagandet i praktiken skulle visa sig vara små. I *RA 1997 ref. 47* bedömdes frågan huruvida kommunen hade rätt att gå i borgen för en kommunal bostadsstiftelse. Regeringsrätten uttalade:

»Bostadsförsörjningen är en sådan angelägenhet av allmänt intresse som faller inom ramen för kommunernas kompetens enligt 2 kap. 1 § KL. Vidare får det anses stå klart att en verksamhet som innefattar upplåtelse i en egen fastighet av bostäder åt kommunmedlemmar är en sådan näringsverksamhet som, under förutsättning att den drivs utan vinstsyfte, är tillåten enligt 2 kap.

---

16. RA 1993 ref. 98, majoritetens motivering, referatet s. 387.

7 § KL. En kommun kan följaktligen, under angiven förutsättning, driva ett bostadsföretag och därvid i sin egenskap av fastighetsägare vidta olika åtgärder för t.ex. finansiering av verksamheten.»¹⁷

Den uttalade principen gällde således den situationen att kommunen själv bedrev ett bostadsföretag, men RegR ansåg att stiftelsens verksamhet i det aktuella fallet var att likställa med kommunens egen. RegR fann av dessa skäl att borgensåtagandet var kompetensenligt.

7.3.2 *Jäv*

Reglerna om jäv i KomL är utformade med förvaltningslagen som förebild.¹⁸ De avvikelser som finns från förebilden är betingade av de speciella förhållanden som finns i kommuner. Ursprungligen gjorde lagen undantag för dubbla engagemang i nämnd och kommunala företag respektive då en styrelseledamot även var ordförande eller ledamot av en nämnd. I propositionen uttalades att det endast sällan funnes anledning att tro att opartiskhet och objektivitet skulle vara i fara i dessa situationer.¹⁹ En särskild anmärkning gjordes dock vad gällde den situationen att kommunen inte har ett dominerande inflytande i ett bolag eller en stiftelse. I sådana fall borde reglerna om ställföreträdarjäv och delikatessjäv tillämpas fullt ut.²⁰ Genom en lagändring 1994 har jävsreglerna skärpts och undantagen modifierats betydligt.²¹ Den huvudsakliga motiveringen till jävsreglernas utformning är att allmänheten måste kunna ha förtroende för de kommunala beslutande organens objektivitet i verksamheten och den tekniska utformningen är därför av mindre intresse. Det finns i detta sammanhang ingen anledning att gå djupare in på när jäv föreligger, utan i stället

---

17. RÅ 1997 ref. 47, regeringsrättens domskäl, referatet s. 267.

18. Proposition 1990/91:117 s. 98.

19. Proposition 1990/91:117 s. 98–100.

20. Proposition 1990/91:117 s. 99.

21. SFS 1994:690 och därtill proposition 1993/94:188 s. 60–62.

utreda verkan av att jävig person deltagit i handläggning eller beslut om att ställa borgen.

Besvär i anledning av att någon som deltagit i beslut eller handläggning av ett ärende varit jävig kan enligt 6 kap. 24 § 4 st. KomL endast anföras i samband med att besvär över beslutet i sak anföras. Verkan av att jävig person deltagit i handläggning eller beslut om att ställa borgen är alltså inte omedelbar ogiltighet. Enligt 10 kap. 8 § p. 1 KomL får beslut som inte tillkommit i laga ordning upphävas. Jäv är just en sådan formaliabrist som kan göra hela beslutet ogiltigt. Regeln mildras emellertid något genom att 10 kap. 9 § KomL stadgar att om felet saknat betydelse för ärendets utgång, så behöver beslutet inte upphävas.²²

7.3.3 *Verkan av att beslutet befunnits strida mot den kommunala kompetensen*

Ett kommunalt beslut som upphävts genom domstols beslut får självklart inte genomdrivas. Domstolens beslut får enligt uttrycklig bestämmelse i 10 kap. 8 § 3 st. KomL inte innebära att annat beslut sätts i det överklagade beslutets ställe. Om verkställighet ändå har skett, helt eller delvis, skall kommunen enligt bestämmelsen i 10 kap. 15 § KomL vidta rättelse. Det åligger enligt bestämmelsen det organ som fattade det upphävda beslutet att verkställigheten rättas i den utsträckning det är möjligt. Hur rättelsen skall ske beror alltså främst på åtagandets art och vilka civilrättsliga möjligheter kommunen har att komma ifrån sitt åtagande. Ett opublicerat fall från tiden före nu gällande KomL belyser denna problematik.²³ Sakförhållandena var följande: Söderhamns utvecklings AB (SUAB) var ett av Söderhamns kommun helägt kommunalt bolag med uppgift att bygga och förvalta industri- och hantverkslokaler, äga och förvalta aktier och andra vär-

---

22. I specialmotivering till regeln anföras just exemplet jäv som saknat betydelse för beslutets innehåll, se proposition 1990/91:117 s. 225.

23. Se även angående nedan refererade avgöranden *Madell*/Det allmänna som avtalspart, s. 209–210.

dehandlingar i bolag bundna till Söderhamns kommun samt idka annan därmed förenlig verksamhet. I samband med att SUAB bildades 1980 förvärvade bolaget samtliga aktier i kättingtillverkaren Ljusne Kätting AB. Aktieinnehavet minskade gradvis, men SUAB behöll en betydande andel av aktierna. Ljusne Kätting gjorde under både 1984 och 1985 betydande förluster och under bolagsstämman i juni 1985 föreslogs att bland andra SUAB skulle tillföra Ljusne Kätting tillfälligt kapital för att förbättra likviditeten. SUAB upptog lån hos PKbanken för att kunna lämna Ljusne Kätting tillskottet. Som säkerhet för SUAB:s lån avgav kommunen en avsiktsförklaring. Kommunfullmäktiges beslut att utfärda avsiktsförklaringen prövades både i länsrätt och kammarrätt.²⁴

Kammarrätten fann i sin dom att Söderhamns kommun genom att utfärda avsiktsförklaringen överskridit sin kompetens.²⁵ Kommunen besvärade sig över kammarrättens dom, men Regeringsrätten beviljade inte prövningstillstånd. Genom kammarrättens dom skulle saken normalt ha varit utagerad. Den 14 oktober 1985 försattes Ljusne Kätting AB i konkurs. I anledning av detta beslutade kommunfullmäktige i Söderhamns kommun den 25 november att med hänvisning till den tidigare lämnade avsiktsförklaringen bekräfta kommunens ansvar för SUAB:s lån hos PKbanken. Även detta beslut kom att prövas genom kommunalbesvär. Kammarrätten, som även i denna prövning blev slutinstans,²⁶ uttalade i sina domskäl:

»Denna stödåtgärd har sin grund i den tidigare så kallade avsiktsförklaringen och är att hänföra till angelägenhet som i allmänhet faller utanför den kommunala kompetensen. Den är föranledd av kommunens vilja att ta ansvar för sin tidigare utfästelse av den 26 juni 1985 och är inte ägnad att

---

24. Det bör anmärkas att situationen inte är ekvivalent med den som beskrivs i NJA 1994 s. 204, som också rörde SUAB, utan ligger närmare situationen i NJA 1992 s. 375. Se vidare nedan avsnitt 7.4.

25. Kammarrättens i Sundsvall dom 1985-12-20 målnummer 3047-1985. Möjligheterna att lämna stöd för att rädda arbetstillfällena har minskat ytterligare genom införandet av den nya KomL. På grund av att kammarrätten fann att kommunen överskridit sin kompetens genom att utfärda handlingen har lagändringen dock ingen betydelse för det principiella, vidare resonemanget.

26. Regeringsrättens beslut 29 april 1986.

motverka arbetslöshet. Någon särskild grund att ändå anse åtgärden kompetensenlig föreligger inte.»²⁷

Detta borde ha utgjort en slutpunkt. I skrivelse till kommunen meddelade långgivaren att den inte önskade att rättelse skedde i någon form utan föreslog att parterna i stället skulle hänskjuta frågan om avsiktsförklaringens civilrättsliga verkan till skiljeman eller skiljenämnd. Kommunstyrelsen beslutade att acceptera bankens förslag. Även detta beslut kom att prövas av kammarrätten, men rätten fann det vara kompetensenligt. Enligt förlikningsavtalet skulle kommunen betala banken tio miljoner jämte ränta vilket motsvarade hälften av det ursprungliga lånet till SUAB. Kommunstyrelsen beslutade i enlighet med detta förslag. Beslutet överklagades. Kammarrätten uttalade i sina skäl:

»Vare sig en sådan civilrättslig tvist skall avgöras genom förfarande i allmän domstol eller genom skiljemannaförfarande står det normalt parterna fritt att träffa förlikning. En förlikning som ingås av en kommun får dock inte [ha]²⁸ karaktären av ren eftergift, eftersom den måste vara sakligt grundad och inte innebära ett uppenbart gynnande av enskild.»²⁹

Kammarrätten konstaterade att den endast kunde göra en mycket begränsad prövning av de civilrättsliga verkningarna av den utfärdade avsiktsförklaringen. Med åberopande av detta anförde slutligen kammarrätten att den inte fann det »så klart utrett att kommunen inte varit bunden gentemot PKbanken att ingående av förlikningen inneburit ett befogenhetsöverskridande.» Kommunstyrelsens beslut att betala ett belopp motsvarande hälften av bankens lån till SUAB ansågs därmed utgöra en rättelse av de två första överklagade besluten.

Händelseförloppet som nu beskrivits och de domar som avkunnades i anledning därav leder ofelbart till den principiella frågan om en kommun i praktiken kan kringgå de kommunalrättsliga reglerna genom att återupprepa ett ansvar. Grundproble-

---

27. Kammarrättens i Sundsvall dom 1986-06-26 målnummer 5238-1985

28. Ordet »ha» får antas ha fallit bort, eftersom kammarrätten knappast kan ha haft för avsikt att uttala att förlikningar aldrig kan jämföras med eftergift.

29. Kammarrättens i Sundsvall dom 1988-06-14 målnummer 2759-1987.

met i händelseförloppet var ju att avsiktsförklaringen enligt kamarrättens mening utgjorde ett överskridande av den kommunala kompetensen. Trots detta kom rättelsen att innebära att kommunen betalade ett belopp som säkerligen skulle ha ansetts ligga utanför den kommunala kompetensen. Det är skada att Regeringsrätten inte ansåg något av fallen vara av tillräcklig principiell betydelse då det för närvarande saknas vägledande praxis i frågan.³⁰

7.4 Civilrättsliga verkningar av förvaltningsrättsligt ogiltiga borgensåtaganden

En kommun får inte ställa säkerhet utan att iaktta vissa förmregler. Frågan vilken verkan ett borgensåtagande har som inte har tillkommit i den i KomL föreskrivna ordningen har inte prövats direkt i svensk rätt, men en närliggande fråga bedömdes i NJA 1992 s. 375. I fallet var fråga om ett stödbrev vilket utfärdats av kommunstyrelsens ordförande och kommunens kanslichef. Kommunfullmäktige hade emellertid inte tagit ställning till att utfärda handlingen. TR bedömde stödbrevet materiellt medan både HovR och HD fann att det inte kunde bli fråga om att bedöma brevet eftersom ett bindande löfte från kommunen förutsatte ett beslut från kommunfullmäktige. Något yrkande om ersättning på annan grund än stödbrevet framställdes inte. I anslutning till ett par fall avkunnade i Norge kan man dock ställa frågan huruvida mottagaren av en säkerhet som inte tillkommit i rätt ordning kan göra anspråk på skadestånd i stället. Vi rör oss här i gränslandet mellan förpliktelser som uppkommit genom

---

30. Jfr dock från gamla kommunallagens tid avgörandet refererat i RÅ83 2:77. Se även JO:s bedömning i dnr 4773-1997 av en kommuns rättelse av ett genom kommunalbesvär upphävt beslut att ge stöd till ett aktiebolag. Sammandrag av fallet har publicerats både i FT 1998 s. 79-94 »JO om förvaltningsförfarandet» på s. 85-86 och i *Lavin* JO om förvaltningsförfarandet: Avdelning »Röd» 1998/99 s. 33-34.

avtal och skadeståndsrättsliga ersättningsgrunder.³¹ I det avgörande som refereras i Rt 1992 s. 1642 (=Nord. domss. 1992 s. 807) tog norska Høyesterett ställning till frågan om en kommun kan komma att bli ersättningskyldig på grund av att kommunstyrelsens ordförande undertecknat ett borgensåtagande utan att erforderliga kommunala beslut för åtagandets giltighet fattats. Sakomständigheterna var följande:

Janson Shipping A/S sökte på Gamvik Kystfiskeselskap A/S under bildandes vägnar i brev till Kreditkassen i Mehamn daterat den 2 april 1985 om ett lån på 2,1 miljoner NOK. Lånet skulle användas till att delfinansiera inköp av trålaren *Sagatrål* samt täcka kostnader för att bygga om den. Det senare bildade bolaget, under namnet Gamvik Havfiskeselskap A/S, hade i sin styrelse bland andra ordföranden i Gamvik kommun och styrelseordföranden i Kreditkassen i Mehamn, tillika ledamot av Gamviks kommunstyrelse (formannskap). Trålaren bytte senare namn till *Gamviktrål* i samband med att den övertogs av kommanditbolaget K/S Gamviktrål A/S. Kommanditerna var två fysiska personer och Gamvik Havfiskeselskap A/S. Det särskilt bildade bolaget Gamviktrål A/S skulle stå som komplementär i bolaget. I styrelsen för kommanditbolaget satt de två fysiska kommanditerna medan ordföranden i Gamvik kommun var suppleant (varamedlem) i styrelsen.

Kreditkassen i Mehamn behandlade den ingivna låneansökan. Lånet beviljades under förutsättning att Gamvik kommun lämnade garanti uppgående till 1,5 miljoner NOK. I beslutet deltog bland andra styrelseordföranden i Kreditkassen som även var styrelseledmot i Gamvik Havfiskeselskap A/S. Frågan om kommunen kunde gå i borgen för lånet togs upp utanför dagordningen vid kommunstyrelsens möte den 17 april 1985. Frågan dryftades

---

31. Jfr *Gomar* Forholdet mellem Erstatningsregler i og uden for Kontraktsforhold, København 1958, s. 93: »En jævn overgang mellem de faktisk forekommende tilfælde rejser uvilkårligt spørgsmålet om i grænsetilfælde at finde en retlig mellemøsning i stedet for enten fuldtud at forpligte sagsøgte som løftegiver eller at frifinde ham. Deliktsreglen giver en mulighed herfor i tilfælde, hvor den formodede løftegiver kan siges at have handlet uforsvarligt.»

även vid ett möte den 19 april samma år, men något formellt, protokollfört beslut att gå i borgen fattades inte vid något av mötena. Efter det att utfärdandet av garantin tagits upp i kommunstyrelsen behandlade fiskerinemnda, som bland annat hade till uppdrag att ge riktlinjer för finansiering inom fiskenäringen, vid sitt möte den 15 maj 1985 frågan. Trots att nämnden hade väsentliga invändningar rekommenderade den att garantin skulle ges.³² Två veckor därefter stiftades slutligen Gamviktrål A/S och K/S Gamviktrål A/S. Den 11 juli 1985 utfärdades en borgensförbindelse underskriven av ordföranden i Gamvik kommun utan att något formellt beslut fattats av kommunstyrelsen i kommunen. Lånet kom senare att misskötas och Kreditkassen krävde med stöd av garantin kommunen på betalning. Kommunen vägrade emellertid med hänvisning till att ordföranden inte hade rätt att binda kommunen utan föregående beslut av kommunstyrelsen.

Høyesterett kom att bedöma den aktuella handlingen och betydelsen av övriga omständigheter kring handlingens utfärdande. Förstevoterande dommer Backer, med vilken övriga ledamöter förklarade sig vara i det väsentliga eniga, fann det stå utom tvivel att ordföranden inte var behörig att binda kommunen. Vad gällde möjligheten att på skadeståndsrättslig grund få ersättning anförs i domskälen:

»Grunnlaget for erstatningsansvaret er det tap som Kreditkassen har lidt ved å stole på at kausjonserklæringen av 11. juli 1985 var gyldig. Jeg er ikke enig med Gamvik kommune i at et erstatningsansvar innebærer en omgåelse av de rettsregler som regulerer kommunale organers myndighetsutøvelse, og som i detta tilfelle medfører at kausjonserklæringen er uforpliktende for kommunen. Erstatningsreglene har et selvstendig grunnlag, og utmålingen av erstatning behøver ikke nødvendigvis bety at banken stilles i samme stilling som om det hadde foreligget en gyldig kausjon. Her kommer for eksempel reglene om skadelidtes medvirkning inn.»³³

---

32. Systemet med bedömning av finansiering inom fiskenäringen har sedan rättsfrågan avgjordes förändrats. Se Ot. prp. nr. 3 (1996/97) samt lov nr. 19 av 27. mars 1998 om opphevelse av lov av 11. juni 1982 nr. 42 om rettledningstjenesten i fiskerieringen og endringer i visse andre lover.

33. Rt 1992 s. 1642, referatet s. 1648 f.

Utifrån denna principiella utgångspunkt för förstevoterande ett skadeståndsrättsligt resonemang, där bankens medverkan till förlusten vägs mot kommunens principalansvar för ordförandens handlande. Trots att banken uppträdde klart oaktsamt när den förlitade sig på borgensåtagandets giltighet ansåg förstevoterande att kommunen kunde åläggas ansvar, men att skadeståndet på grund av bankens medverkan borde nedsättas till hälften av vad som kunde ha utkrävts om borgensåtagandet tillkommit på ett korrekt sätt.

Både i den skiljedom som refereras i RG 1994 s. 117 och i Rt 1995 s. 1688 bedömdes likartade frågor som i Rt 1992 s. 1642. Skiljenämnden uttalade att »hvis en uaktsomhet av denne art skal påføre Kommunen et ansvar for en større eller mindre del av det lån garantiene skulle dekke, vil det bety en vesentlig uthuling av den beskyttelse som kommunestyrelovens saksbehandlingsregler og regler om statlig kontroll skal gi kommunene.»³⁴ Skiljenämndens huvudskäl till att kommunen inte blev ersättningskyldig förefaller dock ha varit att ordföranden inte hade varit oaktsam i sådan grad som i Rt 1992 s. 1642.³⁵ Förhållandena var något andra i Rt 1995 s. 1688, eftersom det var fråga om en tvist mellan en kommun och en fylkeskommun. I domskälen uttrycks detta som att den skadeståndsyrkande kommunen själv hade »oppfordring til å sikre seg at det forelå vedtak fra det kompetente organ i fylket» och att kompetensreglerna var desamma i kommunen och fylkeskommunen.³⁶ Høyesterett konstaterar att det finns risk för urholkning av reglerna om skadestånd medges vid kompetensöverskridande och att det i det aktuella fallet var fråga om ett så pass tydligt överskridande att skadestånd inte kunde komma ifråga.

Den principiella frågan om kommuner kan åläggas skadeståndsskyldighet när de kommunala kompetensreglerna överskrids får anses vara fastslagen i norsk rätt genom Rt 1992 s. 1642

---

34. RG 1994 s. 117, skiljenämndens skäl, referatet s. 138.

35. *Hagström* Arbeidsgiveransvar ved overskridelse av fullmakt i TfR 1996 s. 1-20, s. 12.

36. Rt 1995 s. 1688, referatet s. 1696.

och de senare avgörandena RG 1994 s. 117 och Rt 1995 s. 1688 inskränker visserligen rättsregeln, men förändrar inte det huvudsakliga ställningstagandet.³⁷ Frågan inställer sig om samma argumentationslinje skulle vara framgångsrik även i en svensk domstol. Utgången i Rt 1992 s. 1642 bygger på tanken att kommunen som juridisk person har ett ansvar för kommunstyrelsens ordförande och andra kommunala organ. För att frågan om skadestånd skall kunna uppkomma krävs dessutom att mottagaren av borgenslöftet förlitat sig på att åtagandet kan göras gällande mot kommunen samt att en skada uppkommit. Förstevoterande fäster dessutom uttryckligen vikt vid vem av parterna som stått närmast till att undvika skadans uppkomst. Uttryckt på ett annat sätt innebär denna avvägning i det konkreta fallet att det ansågs åligga kommunen att tydligt ge uttryck för att den inte avsett att bli bunden när den får kännedom om att kommunstyrelsens ordförande skrivit under en handling vilken han saknade behörighet att utfärda.³⁸ Det bör påpekas att en avvägning av detta slag ligger något vid sidan av avgörandet huruvida kommunens medkontrahent var i god eller ond tro. För att det över huvud taget skall bli aktuellt att diskutera frågan om ett skadeståndskrav, måste kommunens handlande framstå som culpöst och skadan skulle knappast vara relevant i relation till frågan om culpa om inte medkontrahenten både faktiskt varit i god tro och efter en objektiv bedömning hade haft anledning att tro att kommunen skulle fullgöra i enlighet med den utfärdade handlingen.

Reglerna i 2 kapitlet KomL har till syfte att säkerställa att kommunala beslut fattas i formellt korrekt ordning. En möjlighet att kunna utkräva skadestånd tycks stå i strid med detta ändamål. Emellertid finns det situationer då det framstår som olämpligt att kommuner skall kunna försvara sig med de kommunalrättsliga

---

37. Se *Hagstrøm a.a.*, s. 12: »Hermed har Høyesterett allerede markert at Rt. 1992 s. 1642 mer er et unntakstilfelle.» Jf även *Kristiansen Kommunale garantier*, Oslo 1998, s. 255.

38. Rt 1992 s. 1642, referatet s. 1649: »På den annen side er kommunen utvilsomt selv nærmere til å ta risikoen for lovligheten av sine organers handlinger enn den som fremstår som kommunens medkontrahent.»

reglerna för att undgå ansvar. Som exempel kan nämnas den inte helt ovanliga situationen att kommunstyrelsens ordförande i praktiken ges betydligt större befogenheter än denne enligt KomL:s regler skall ha. Om ordförandens handlingar rutinmässigt ratifieras av fullmäktige har en situation uppkommit då det visserligen är formellt fel av kommunens medkontrahenter att förlita sig på handlingar underskrivna av ordföranden, men inte desto mindre fullt rationellt. Om kommunen sedan utan föregående varning upphör att godkänna ordförandens handlingar i efterhand, vore det synnerligen olyckligt om kommunen kunde gömma sig bakom de kommunalrättsliga reglerna för att undkomma ansvar. Som bot för denna i och för sig korrekta hantering bör det enligt min uppfattning finnas en möjlighet att bedöma handlingar på samma sätt som norska Høyesterett gjort. I ett större perspektiv har lösningen även den goda sidoeffekten att kommunerna får ett incitament att fatta beslut i den ordning KomL och andra kommunalrättsliga regler föreskriver.

8. Staten

8.1 Inledning

Staten kan sägas ha en dubbel roll i relationen till medborgarna. Staten uppträder i den ena genom att vidta dispositioner vilka utgör ren myndighetsutövning. Inslaget av ömsesidighet av det slag som finns i ett civilrättsligt avtal är närmast obefintligt och det är i stort sett bara för de enskilda att acceptera de beslut som fattats. I den andra rollen är staten mer jämbördig. När staten till exempel avtalar om att en tunnel skall byggas, fastigheter avyttras eller personer anställas kan visserligen *förmerna* för avtalslut vara angivna, men *slutresultatet* är en civilrättslig relation.¹

Statens garantigivning är underkastad reglering på två nivåer, dels på unionsnivå i form av bestämmelser i fördraget om statsstöd, dels nationellt i form av RF, budgetlagen och därtill hörande författningar. Endast vissa garantier måste vara förenliga med EG-rätten, men för samtliga statliga garantier krävs beslut av riksdagen att antingen medel avsätts för den enskilda garantin eller att medel avsätts för viss garantiverksamhet. I det följande behandlas i 8.2 först EG-rättens regler och därefter i 8.3–8.4 de inhemska reglerna. Avslutningsvis kommer i 8.5 frågan om möjligheten för myndigheter att utställa garantier utan att detta särskilt givits som uppdrag åt myndigheten något att beröras.

---

1. Jfr *Brækhus* Rettslig vurdering av hittil meddelte tillatelser til utvinning av petroleum på den norske del av kontinentalsokkelen, Oslo 1975 s. 12–13. Se även angående lagen om offentlig opphandling *Madell* Det allmänna som avtalspart s. 151.

8.2 EG-rättens bestämmelser om statliga garantier

EG-rättens regler om statsstöd är i första hand inriktade på att motverka snedvridningen av konkurrensen i handeln mellan medlemsstaterna. Enligt art. 87.1 EG är statsstöd som snedvrider eller hotar att snedvrida konkurrensen genom att gynna vissa företag eller viss produktion otillåtna om stödet påverkar handeln mellan EU:s stater. I art 87.2 EG anges vissa undantag, exempelvis stöd för att avhjälpa verkningar av naturkatastrofer (87.2 *b*), vilka *är* förenliga med den inre marknaden och i art 87.3 vissa typer av stöd, exempelvis stöd för att främja den ekonomiska utvecklingen i regioner där levnadsstandarden är onormalt låg, vilka *kan vara* förenliga med gemensamma marknaden. Undantagen i art 87.2–3 behandlas inte vidare i detta sammanhang, fastän det bör anmärkas att det kan vara av stor praktisk betydelse om stödet kan hänföras till det tillåtna området på dessa grunder.² Inte heller fallet att rådet i exceptionella fall genom enhälligt beslut enligt art 88.2 kan tillåta statsstöd som strider mot art 87.1 eller förordningar som utfärdats med stöd av art 89 kommer vidare att behandlas.

Enligt uttryckligt uttalande från kommissionen står en statlig garanti inte i strid med art 87.1 om *a*) låntagaren för vilkens lån garantin ställs inte har finansiella svårigheter,³ *b*) låntagaren i princip hade kunnat erhålla lån även om staten inte avgivit garantin, *c*) garantin är knuten till ett bestämt åtagande, är beloppsbegränsad, täcker högst 80 procent av fördringen och är tidsbegränsad samt *d*) marknadsmässig avgift för garantin tagits ut. Endast

---

2. Se angående tillämpningen av undantaget i art 87.2 *b* EG stöd C 91/2001 (Frankrike) *Ersättning för skada till verksamma inom vattenbruk och fiskare som blivit drabbade av oljeförorening och oväder* EGT C 39, 13.02.2002 s. 6–15 och stöd C 83/2001 (Italien) *Avbrott i fiskeverksamheten i Adriatiska havet* EGT C 25, 29.01.2002 s. 12–16.

3. Kommissionens tillkännagivande om tillämpningen av artiklarna 87 och 88 i EG-fördraget på statligt stöd i form av garantier (EGT C 71, 11.3 2000 s. 14–18) under 4.2. Den engelska texten använder uttrycket »is not in financial difficulty» medan den svenska texten lyder »har en sund finansiell ställning».

om samtliga dessa kriterier är uppfyllda är det säkert att garantin inte står i strid med art 87.1 EG.⁴ Det är uppenbart så att statliga garantier ofta inte kan uppfylla samtliga dessa kriterier.⁵ Avgörande för om garantin är förenlig med EG-rätten är därmed normalt om den påverkar handeln mellan EU:s medlemsländer. Rent nationellt verkande garantigivning omfattas alltså inte av bestämmelsen i art 87.1 EG.

Enligt art 88.3 EG har staten skyldighet att anmäla statliga garantier som kan tänkas stå i strid med art 87.1 till kommissionen.⁶ Om staten ändrar i ett redan anmält och godkänt stöd, så föreligger anmälningsplikt även för stödet i dess ändrade form.⁷ Europeiska unionens råd har utfärdat ytterligare regler i anslutning till art. 88 EG genom förordning (EG) nr 659/1999 av den 22 mars 1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget.⁸ Art 88.1 stadgar att det är kommissionen uppdrag att i samarbete med medlemsstaterna fortlöpande granska alla stödprogram som förekommer i dessa stater. Vidare stadgas i art 88.2 att kommissionen har en skyldighet att ge staten möjlighet att yttra sig i ärendet innan beslut fattas. Kommissionen har skyldighet att besluta i frågan inom två månader från det att tillräcklig

---

4. Se kommissionens uttalanden i EGT C 71, 11.3 2000 under 4.2. Garantiprogram behandlas på ett liknande sätt under 4.3 i samma uttalande.

5. Jfr uttalandena i SOU 1996:14 s. 175: »Staten har knappast skäl att ställa ut garantier när marknaden kan göra det på ett effektivare sätt. Att staten i vissa fall behöver göra garantiutfästelser beror i regel på att en motsvarande utfästelse inte på rimliga villkor står att få på marknaden. Staten kan därmed komma att företrädesvis få ställa ut garantier i fall där risken är unik, är särskilt svår att bedöma eller är mycket hög.»

6. Genom gruppundantagen i kommissionens förordning (EG) nr 68/2001 av den 12 januari 2001 om tillämpningen av artiklarna 87 och 88 i EG-fördraget på stöd till utbildning, kommissionens förordning (EG) nr 69/2001 av den 12 januari 2001 om tillämpningen av artiklarna 87 och 88 i EG-fördraget på stöd av mindre betydelse respektive kommissionens förordning (EG) nr 70/2001 av den 12 januari 2001 om tillämpningen av artiklarna 87 och 88 i EG-fördraget på statligt stöd till små och medelstora företag har anmälningsordningens reglerats i vissa fall. Förordningarna avser inte att reglera vad som är att betrakta som tillåtet stöd.

7. Se de förenade målen 91 och 127/83 *Heineken Brouwerijen BV mot Inspecteur der Vennootschapsbelasting i Amsterdam och Utrecht*, REG 1983, s. 3435.

8. Angående denna förordning se framställningen i *Hancher, Ottervanger & Slot E. C. State Aids*, s. 351–427, 2 upplagan London 1999.

information för beslutet har inkommit.⁹ I vissa situationer, exempelvis förnyad prövning av redan granskade stöd, är tiden 20 arbetsdagar.¹⁰ Kommissionen kan antingen besluta att stödet är förenligt med art 87.1 EG, i vilket fall garantin får utställas, eller att det strider mot bestämmelsen, vilket innebär att staten inte får utfärda garantin.¹¹

Både stöd som lämnas trots att det av kommissionen befunnits strida mot art 87.1 EG och utfärdat stöd för vilket staten haft anmälningsplikt men som ändå inte anmälts enligt art 88.3 betraktas som olagligt enligt definitionen i art 1*f* förordning (EG) nr 659/1999. Enligt samma förordning ges kommissionen i art 11 möjligheten att vidta interimistiska åtgärder i avvaktan på resultat av granskningen av stödets förenlighet med art 87.1 EG. Om kommissionen efter granskningen finner att det statliga stödet är oförenligt med den gemensamma marknaden, skall det enligt art 14 i förordning (EG) nr 659/1999 återkrävas från mottagaren,

---

9. Se mål 84/82, *Tyskland mot Europeiska gemenskapernas kommission*, REG 1984, s. 1451 (Svensk specialutgåva VII s. 565) samt C-398/00, *Konungariket Spanien mot Europeiska gemenskapernas kommission*, REG 2002 s. I-5643.

10. Se EGT C 334, 12.12.1995 s. 4–9 och EGT C 334, 12.12.1995 s. 9–9.

11. Angående tidpunkten har kommissionen i EGT C 71, 11.3 2000 under 2.1.2 uttalat något som närmast måste betraktas som en tankelapsus: »Stödet beviljas vid den tidpunkt då garantin beviljas, inte då garantin åberopas eller då medel betalas ut enligt villkoren i garantin. Bedömningen av om en garanti utgör statligt stöd eller ej, och hur stort stödbeloppet i så fall är, måste göras vid den tidpunkt då garantin ställs.» Den svenska texten innehåller ett par oklarheter som saknas i den engelska versionen, ehuru denna inte heller är oproblematiserad »The aid is granted at the moment when the guarantee is given, not the moment at which the guarantee is invoked or the moment at which payments are made under the terms of the guarantee. Whether or not a guarantee constitutes State aid, and, if so, what the amount of that State aid may be, must be assessed at the moment the guarantee is given.» Eftersom stöd som kan stå i strid med art 87.1 EG måste anmälas till kommissionen, kan knappast tidpunkten för utfärdandet bli avgörande för om garantin är förenlig med EG-rätten. Det vore enligt min mening mer korrekt att ange att bedömningen skall ske med utgångspunkt i vad stödet kan komma att omfatta om det slutligen ges.

även om det medför att mottagaren av stödet försätts i konkurs.¹² Det bör noteras att inte endast den för vars åtaganden garantin ställts kan vara mottagare av stödet. Genom stödet ges även garantimottagaren en bättre ställning och mot vem återkravet skall riktas blir därför beroende av vem som är reell mottagare av stödet.

Även enskilda kan utverka att garantin dras in genom att art 88.3, till skillnad för övriga artiklar om statsstöd, har direkt effekt.¹³ Om kravet att garantin skall tas tillbaka framställs och garantin befinns strida mot art 87.1, har den nationella domstolen enligt EG-domstolen normalt skyldighet att bifalla detta yrkande.¹⁴ Det förefaller emellertid oklart vad detta konkret innebär, då verkningarna gentemot andra än den som erhållit stöd genom att garantin ställdes enligt uttryckligt uttalande skall avgöras enligt nationell rätt. Det bör dock anmärkas att EG-domstolen inte ansett att den eventuella tilltro mottagaren av stödet fäst vid att stödet varit förenligt med EG-rätten vara relevant för frågan om stödet kunde återkrävas.¹⁵

8.3 Inhemskare regler om statliga garantier

De nationella reglerna för statens garantigivning hänger nära samman med budgetprocessen och regleras huvudsakligen genom lag (1996:1059) om statsbudgeten och den därtill hörande

---

12. Se kommissionens uttalande i EGT C 71, 11.3.2000 under 6.2. Jfr mål C-292/90 *British Aerospace plc och Rover Group Holdings plc mot Europeiska gemenskapernas kommission*, REG 1992 s. I-493, vilket gällde möjligheten att kräva tillbaka annat stöd än det som varit föremål för kommissionens prövning.

13. Se bland andra mål 120/73 *Gebrüder Lorenz GmbH mot Tyskland*, REG 1973 s. 1471 (Svensk specialutgåva II s. 177) och mål C-354/90 *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires mot Frankrike*, REG 1991 s. I-5505 (Svensk specialutgåva XI s. 463).

14. Se domstolens dom av den 11 juli 1996 i mål C-39/94, *Syndicat Français de l'Express International (SFEI) m.fl. mot La Poste m.fl.*, REG 1996, s. I-3547.

15. Se framför andra mål 94/87 *Europeiska gemenskapernas kommission mot Tyskland*, REG 1989 s. 175 och mål C-5/89 *Europeiska gemenskapernas kommission mot Tyskland*, REG 1990 s. I-3437. Jfr *Hancher, Ottervanger & Slot a.a.*, s. 396-398.

garantiförordningen (1997:1006) i vilken närmare anvisningar för garantigivning enligt 14–15 §§ i lagen om statsbudgeten ges.¹⁶ Nyligen har staten ställt garanti på ett sätt som är ägnat att belysa förutsättningarna för sådana garantier.

Teracom AB bildades 1992 och är ett helstatligt bolag. Bolaget har till uppgift att sända ut och sörja för överföringen av radio- och teveprogram. Teracom är moderbolag i en koncern med flera hel- eller delägda dotterbolag. Under 1999 och 2000 försämrades koncernens ställning.¹⁷ Styrelsen för bolaget vände sig till Kulturdepartementet och föreslog att ett kapitaltillskott om 825 miljoner kronor skulle ges genom nyemission i bolaget. Förslaget avvisades och i stället lades ett förslag fram för riksdagen om att staten skulle ge en garanti för Teracom's åtaganden uppgående till högst 2 miljarder kronor. Riksdagens beslut grundade sig i huvudsak på propositionen 2001/02:76 *Teracom AB – garanti och omstrukturering* och ett betänkande från kulturutskottet 2001/02:KrU7 med yttrande av finansutskottet 2001/02:FiU5y. Härutöver beaktade riksdagen även flera motioner väckta i anledning av propositionen och motioner som lagts under den allmänna motionstiden i september 2001. Riksdagen fattade den 20 februari 2002 beslut om att garantin fick ges och att lämnade garantier skulle gälla som längst fram till och med 31 december 2002.

Riksdagsbeslutet att ge en ram för garantin leder till att Riksgäldskontoret får i uppdrag att undersöka de närmare förutsättningarna för en garanti och hur stor garantiavgiften skall vara för att motsvara kravet på en riskavspeglande avgift. Kravet på en garantiavgift regleras i 15 § budgetlagen där det slås fast att avgiften skall motsvara statens ekonomiska risk och övriga kostnader för åtagandet, om inte riksdagen för ett visst åtagande beslutar

---

16. Förarbetena till lagen om statsbudgeten finns för den här aktuella frågan i huvudsak i SOU 1996:14, proposition 1995/96:220, bet. 1996/97:KU3, rskr. 1996/97:27. Förordningen saknar egentliga förarbeten.

17. Koncernens soliditet, beräknad som kvoten mellan det egna kapitalet och balansräkningens omslutning, uppgick vid halvårsskiftet 2001 till 34 procent och väntades enligt delårsrapporten för första halvåret 2001 fortsätta att sjunka. Moderbolagets soliditet var vid samma tidpunkt preliminärt 35 procent.

annat. Beroende på EG-rättens regler torde riksdagens möjligheter att verksamt avvika från dessa krav många gånger vara små. I garantiförordningen finns kompletterande bestämmelser av vilka bland annat kan nämnas kravet i 8 § att en garanti endast får beviljas för den som »bedöms vara redbar och som kan antas ha betalningsförmåga och förutsättningar att bedriva den verksamhet garantin utgör stöd för». Den konkret utställda garantin är vanligtvis en proprieborgen och är när den väl utfärdats i stort underkastad samma regler som andra borgensåtaganden.¹⁸

8.4 Viss statlig specialreglerad garantigivning

Statliga myndigheter kan ikläda staten åtaganden för annans förpliktelse enligt ett flertal författningar. Åtagandena går oftast under namnen garantiåtaganden eller garantier. Dessa specialförfattningar ger ofta relativt detaljerade föreskrifter för garantins utfärdande. Garantier av detta slag har karaktär av myndighetsutövning och företer som en följd härav få likheter med egentliga borgensåtaganden.¹⁹ Det är inte meningsfullt att gå in på alla dessa regleringar utan endast ett exempel må anföras, nämligen Exportkreditnämndens garantigivning.

Exportkreditnämnden (EKN) är en statlig myndighet vars syfte är att främja svensk export genom att erbjuda garantier som skyddar exportörer mot vissa förlustrisker i exportaffärer. Nämndens verksamhet är underkastad reglerna i förordning (1988:1225) med instruktion för Exportkreditnämnden

---

18. »En kreditgaranti är ett statligt borgensåtagande som oftast gäller som för egen skuld. Det är alltså staten, inte långivaren, som står risken om ett garanterat lån behöver infrias.» 2001/02:FiU5y under rubriken *Statlig garantigivning* i anledning av säkerheten för Teracom. Jfr de allmänna uttalandena i SOU 1996:14 s. 171: »En kreditgaranti är ett statligt borgensåtagande som oftast gäller såsom för egen skuld.»

19. SOU 1994:136 s. 71.

(EKNF).²⁰ Nämnden har att handlägga ärenden enligt förordningen (1990:113) om exportkreditgaranti (EKGF), förordningen (1987:861) om investeringsgaranti (IGF) och förordningen (1984:1132) om krediter för vissa utvecklingsändamål (u-krediter) (U-kreditF). Något schematiskt uttryckt är *exportkreditgarantier* garantier som kan ställas i samband med export av svenska varor och tjänster eller lagerhållning utomlands av sådana varor medan *investeringsgarantier* avser täckning för förlust i samband med investeringar i utlandet som bedöms vara av svenskt samhällsekonomiskt intresse. För båda garantityperna är det en förutsättning att en premie utgår som i viss mån avpassas efter den verkliga risken (12 § EKGF och 10 § IGF). För båda garantityperna finns omfattande allmänna villkor som kompletterar de i förordningen givna ramarna. Den slutligen utfärdade garantin har stora likheter med kreditförsäkring och de allmänna villkoren förstärker intrycket av försäkring.²¹ *U-krediterna* har en något annan karaktär än de övriga av EKN hanterade garantityperna, eftersom utfärdandet av en u-kredit förutsätter beslut av Sida och ofta är en kombination av bistånd till landet och säkerhet för den svenska parten. Enligt uttryckliga bestämmelser i 6–7 §§ U-kreditF får premien sättas lägre än vad annars skulle vara befogat och Sida får använda anslagsmedel för att subventionera garantipremien.

8.5 Statliga garantier utställda utan särskilt uppdrag

Statliga myndigheter har ingen egen rättspersonlighet utan anses vara osjälvständiga företrädare för rättssubjektet staten. En statlig myndighet kan därför inte som huvudregel ställa säkerhet för

---

20. Reglerna i EKNF utgör till del en implementering av rådets direktiv 98/29/EG av den 7 maj 1998 om harmonisering av huvudbestämmelserna för kreditförsäkringar för medellånga och långa exportaffärer.

21. Angående borgensreglernas tillämplighet på kreditförsäkring se min framställning i Borgensliknande säkerhetsrätter s. 156–158.

annans prestation utan att beslut fattas i den ordning som beskrivits i 8.3 ovan. Några få delar av staten, av vilka statliga universitet och högskolor särskilt kan framhållas, kan anses ha en sådan ställning att avtal mellan dessa myndigheter och privata rättssubjekt bör kunna förekomma.²² Av denna relativa självständighet bör man dock inte dra den förhastade slutsatsen att det är möjligt för statliga universitet och högskolor att fritt ställa säkerhet för tredjemas prestationsskyldighet.²³ Myndigheter under staten har särskilda uppdrag och det kan aldrig komma ifråga att myndigheten ställer säkerhet för uppgiftsfrämmande prestationsskyldighet. Gränsfall kan naturligtvis alltid uppkomma. Frågar man sig exempelvis om ett universitet eller en högskola kan utställa säkerhet för uppförandet av studentbostäder är svaret inte givet. Frågan om vilka myndigheter som utan egentligt uppdrag kan ställa säkerhet för tredjemans prestation sammanfaller med frågan hur avgränsningen av statens rättspersonlighet skall ske. Både litteratur och praxis i frågan är för närvarande mager.

---

22. Jfr SOU 1994:136 s. 150 fotnot 1. Jfr även följande uttalande ur SOU 1938:44 s. 142: »Stadgandet avser icke blott enskilda juridiska personer utan även rättssubjekt av delvis enskild och delvis offentlig natur, t. ex. universitet, akademier, hushållningssällskap.»

23. Förhållandena är något annorlunda för stiftelsehögskolorna Högskolan i Jönköping, Chalmers tekniska högskola och Handelshögskolan i Stockholm. Då dessa är privata rättssubjekt, om än underkastade vissa begränsningar hänförliga till examinationsrätten och respektive lärosätets avtal med staten, tillämpas i stort samma regler som för andra privata rättssubjekt.

Källor och litteratur

Offentligt tryck m.m.

Proposition 1973:93
Proposition 1975:103
Proposition 1979/80:143
Proposition 1986/87:7
Proposition 1990/91:117
Proposition 1992/93:137
Proposition 1993/94:9
Proposition 1993/94:188
Proposition 1993/94:196
Proposition 1995/96:220
Proposition 1997/98:99
Proposition 2001/02:76

1990/91:KU38
1996/97:KU3
2001/02:FiU5y
2001/02:KrU7

SOU 1938:44
SOU 1971:15
SOU 1978:67
SOU 1994:136
SOU 1996:14
SOU 2001:1

Ds C 1986:16

Odelstingsproposition nr. 3 (1996/97)

EG

68/151/EEC

EGT C 334, 12.12.1995 s. 9–9

EGT C 71, 11.3 2000 s. 14–18

Övrig citerad litteratur

Agell, Anders:

Tolkning av stiftelseförordnanden i testamenten i TfR 2002 s. 167–186

Andersson, Jan:

Om vinstutdelning från aktiebolag: en studie av aktiebolagsrättsliga skyddsregler, Uppsala 1995

Utomståendes ersättningsskyldighet jämte vindikation vid olovlig vinstutdelning – ett avgörande från Högsta domstolen i SvJT 1998 s. 52–83

Vederlagsfri pantsättning och ABL:s kapitalskyddsregler i JT 1999–2000 s. 402–409

Om lagstiftningen kring behörighets- och befogenhetsöverskridande i ABL, särskilt om särskild firmatecknare i JT 2000–01 s. 761–772

Arsell, Oscar Henry:

Utkast till lag angående ideella föreningar, Stockholm 1919

Bergström, Clas, Högfeldt, Peter & Samuelsson, Per:

Om kravet på likabehandling av aktieägare i TfR 1994 s. 117–165

Brækhus, Sjur:

Rettslig vurdering av hittil meddelte tillatelser til utvinning av petroleum på den norske del av kontinentalsokkelen, Oslo 1975

Dotevall, Rolf:

Bolagsledningens skadestandsansvar, Stockholm 1999

[Anmälan av] Ola Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten i SvJT 1998 s. 712–718

Gomard, Bernhard:

Forholdet mellem Erstatningsregler i og uden for Kontraktforhold, Köpenhamn 1958

Grönfors, Kurt:

Avtalslagen, 3 upplagan, Stockholm 1995

Behörighet vid fullmaktshandlande av en juridisk person i Fs Lassen, Oslo 1997, s. 397–402

Hagström, Viggo:

Arbeidsgiveransvar ved overskridelse av fullmakt – refleksjoner etter en Høyesterettsdom i TfR 1996 s. 1–20

Hancher, Leigh, Ottervanger, Tom & Slot, Piet Jan:

E. C. State Aids, 2 upplagan, London 1999

Hemström, Carl:

Uteslutning ur ideell förening, Stockholm 1972

Om vertikala organisationsstrukturer i Fs Hessler, Stockholm 1985, s. 259–282

Något om EG-domstolens dom i Bosmanmålet och svensk idrott i Fs Strömholm I s. 375–384

Ett par stiftelserättsliga spörsmål – gåva eller icke gåva och gränsen mellan stiftelse och ideell förening i *Stiftelser i Norden*, Lund 2000, s. 83–110

Kollektiv hemförsäkring i Rättsfall att minnas, Stockholm 1997

Höök, Johan:

Intern kommunal kompetensfördelning, Uppsala 2000

Ingvarsson, Torbjörn:

Borgensliksnande säkerhetsrätter, Stockholm 2000

Kleineman, Jan:

Aktiebolagsrättsliga skyddsintressen och allmänna rättsgrundsatser om vindikation i JT 1994–95 s. 430–463

Kristiansen, Toril:

Kommunale garantier, Oslo 1998

Lavin, Rune:

JO om förvaltningsförfarandet: Avdelning »Röd» 1998/99, Lund 1999

Lindskog, Stefan:

Lagen om handelsbolag och enkla bolag, Stockholm 2001

Mallmén, Anders:

Lagen om ekonomiska föreningar, 3 upplagan, Stockholm 2002

Madell, Tom:

Det allmänna som avtalspart: särskilt avseende kommuns kompetens att ingå avtal samt avtalens rättsverkningar, Stockholm 1998

Kvalitetsgarantier inom kommunal verksamhet i SvJT 2002 s. 483–513

Malmsten, Krister:

Idrottens föreningsrätt, Stockholm 2000

Nial, Håkan:

Aktiebolags och andra företags borgensförbindelser, Stockholm 1979

Om handelsbolag och enkla bolag, 3 upplagan, Stockholm 1992

Olsson, Katarina:

Näringsdrivande stiftelser, Stockholm 1996

Paulsson, Ingvar, Riberdahl, Curt & Westerling, Per:

Kommunallagen, 2 upplagan, Stockholm 1997

Pehrson, Lars:

Generalklausuler i aktiebolagslagen i Fs Advoktsamfundet, Stockholm 1987, s. 483–502

Persson, Annina:

Angående kapitaltäckningsgarantier – några reflektioner i JT 2002–03 s. 82–96

Rodhe, Knut:

Vederlagsfri pantsättning för tredje mans gäld i Studier i bolags- och krediträtt: Skrifter i urval 1944–1989, Stockholm 1989, s. 380–383

Ytterligare något om vederlagsfri pantsättning för tredje mans gäld i Studier i bolags- och krediträtt: Skrifter i urval 1944–1989, Stockholm 1989, s. 384

Sandström, Torsten:

Problemet med den särskilda firmatecknarens »haltande» befo-genhet i JT 2002–03 s. 97–115

Stattin, Daniel:

EG-domstolen tolkar reglerna i första bolagsdirektivet rörande rätten att företräda ett aktiebolag i JT 1999–2000 s. 434–441

Walén, Gösta:

Borgen och tredjemanspant, 3 upplagan, Stockholm 2002

Warnling-Nerep, Wivveka:

Har det kommunalrättsliga pantsättningsförbudet något berättigande i 1991 års kommunallag? i Fs Strömberg, Stockholm 1992, s. 279–298.

Åhman, Ola:

Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten: om aktiebolagets ställföreträdare och gränserna för deras representationsrätt, Uppsala 1997

Rättsfallsförteckning

A. Sverige

NJA 1967 s. 313	25 ¹⁸
NJA 1970 s. 394	68 ⁶
NJA 1973 s. 341	68 ⁶
NJA 1977 s. 25	75 ⁷
NJA 1980 s. 311	31, 37
NJA 1981 s. 1117	29 ²⁷ , 30
NJA 1987 s. 394	50 ¹⁵ , 69–72
NJA 1987 s. 592	28 ²⁵
NJA 1989 s. 92	54 ³
NJA 1989 s. 739	74 ³
NJA 1992 s. 375	81 ²⁴ , 83
NJA 1992 s. 717	35, 36 ¹⁸
NJA 1994 s. 204	81 ²⁴
NJA 1994 s. 231	54 ³

NJA 1995 s. 418	31, 36 ⁴⁸ , 37
NJA 1995 s. 437	27 ²² , 28 ²⁴
NJA 1995 s. 654	28 ²⁵
NJA 1997 s. 418	31–32
NJA 1999 s. 426	31, 32–33, 35
NJA 2000 s. 404	25 ¹⁸
RÅ 1976 ref 45	75 ⁸
RÅ83 2:77	83 ³⁰
RÅ 1992 ref 89	74 ³
RÅ 1993 ref 98	77
RÅ 1994 ref 65	78
RÅ 1995 ref 98	77 ¹⁵
RÅ 1997 ref 47	78
RÅ 1999 ref 67	77 ¹⁵
RÅ 2000 ref 1	77 ¹⁵
AD 1994 nr 132	20–22
Kammarrätten i Sundsvall 1985-12-20 mål nr 3047-1985	80–81
Kammarrätten i Sundsvall 1986-06-26 mål nr 5238-1985	81–82
Kammarrätten i Sundsvall 1988-06-14 mål nr 2759-1987	82
B. Danmark	
U 1994.470 H	41 ⁶⁵
C. Norge	
Rt 1992 s. 1642 (=Nord. domss. 1992 s. 807)	84–87
Rt 1995 s. 1688	86–87
RG 1994 s. 117 (skiljedom)	86–87
D. Nordisk domsamling	
Nord. domss. 1992 s. 807 (=Rt 1992 s. 1642)	84–87

E. EG

EGT C 39, 13.02.2002 s. 6–15 (stöd C 91/2001) 90²

EGT C 25, 29.01.2002 s. 12–16 (stöd C 83/2001) 90²

förenade målen 91 och 127/83 Heineken Brouwerijen BV mot Inspecteur der Vennootschapsbelasting i Amsterdam och Utrecht, REG 1983, s. 3435 91⁷

mål 84/82, Tyskland mot Europeiska gemenskapernas kommission, REG 1984, s. 1451 (=Svensk specialutgåva VII s. 565) 92⁹

mål 94/87 Europeiska gemenskapernas kommission mot Tyskland, REG 1989 s. 175 93¹⁵

C-5/89 Europeiska gemenskapernas kommission mot Tyskland, REG 1990 s. I-3437 93¹⁵

C-292/90 British Aerospace plc och Rover Group Holdings plc mot Europeiska gemenskapernas kommission, REG 1992 s. I-493 93¹²

mål 120/73 Gebrüder Lorenz GmbH mot Tyskland, REG 1973 s. 1471 (=Svensk specialutgåva II s. 177) 93¹³

C-354/90 Fédération national du commerce extérieur des produits alimentaires mot Frankrike, REG 1991 s. I-5505 (=Svensk specialutgåva XI s. 463) 93¹³

C-415/93 Union royale belge des sociétés de football association ASBL mot Jean-Marc Bosman, Royal club liégeois SA mot Jean-Marc Bosman och andra och Union des associations européennes de football (UEFA) mot Jean-Marc Bosman, REG 1995 s. I-4921 67²

C-39/94 Syndicat Français de l'Express International (SFEI) m.fl. mot La Poste m.fl, REG 1996, s. I-3547 93¹⁴

C-104/96 Coöperatieve Rabobank »Vecht en Plassengebied» BA
mot Erik Aanoud Minderhoud, REG 1997 s. I-7211 23–24

C-398/00, Konungariket Spanien mot Europeiska gemenskapernas kommission, REG 2002 s. I-5643 92⁹

Sakregister

- affärsmässigt motiverad
  - (se även *företagsekonomiskt riktig*) 40, 58, 59
- aktiebolagslagens generalklausul 19–22, 24, 26
- anknuten förvaltning 62
- anmälningsplikt 91, 92
- avkastningsstiftelse 61
- avsiktsförklaring 81

- bestämmande inflytande 39
- bokföring 37
- bolagsman 56, 59
- bolagsorgan 27–28
- bostadsstiftelse 78
- bostadsförsörjning 78

- delikatessjäv 79
- delägare 56, 59
- direkt effekt 93
- dotterbolag 39–42, 65
- dotterföretag, se *dotterbolag*

- efterborgen 55
- egen förvaltning 62
- exportkredit 95–96
- extraordinär åtgärd 25, 45

- fackförening 67
- fullmakt 47
- företagsekonomiskt riktig 21, 22–23, 40
- första bolagsdirektivet, se *publicitetsdirektivet*

- glesbygdsstöd (se även *regionalstöd*) 77
- god tro 22–23, 26, 27, 33, 35, 39, 46, 51, 57, 58, 59, 65, 87
- grundantag 91

- handelsregister 56–57, 58, 69
- huvudförening 68

- idrottsförening 67
- intresseförening 67
- intressegemenskap 40

- jämkning 25
- jäv 24, 79–80

- kapitaltäckningsgaranti 41–42
- kommanditdelägare 57
- kommunalbesvär 76–79
- kommunal trots 80–83
- komplementär 57

- koncern 39–42, 59
kreditaktiebolag 78
kreditförsäkring 96
- laglighetsprövning 76
legalt förbud 35, 65
letter of comfort, se *stödbrev*
letter of intent, se *avsiktsförklaring*
likställighetsprincipen 48, 72
löpande förvaltning 18, 25, 44,
46, 56, 68
- medvällande 86
moderbolag 39–42
moderförening 68
myndighetsutövning 89, 95
- nackdel 21
- obehörig vinst 31
ogiltighet (se även *legalt
förbud*) 50, 65, 70, 76, 80
ond tro, se god tro
otillbörlig fördel 19–22, 45
- pantsättningsförbud 76
principalansvar 87
privat aktiebolag 18
publicitetsdirektivet 23–25, 27
publikt aktiebolag 18
- ratihabering 45, 48, 88
regionalstöd 90
registreringsmyndighet 51, 63
regressrätt 38, 55, 66, 74
- religiöst samfund 67
rättelse 80, 82, 83
rättspersonlighet 54
- skadestånd 25, 66, 83, 85
solidariskt ansvar 49, 54, 55
statsstöd 90
stiftelseregister 63
ställföreträdarjämv 79
stödbrev 41–42, 83
stödprogram 91
särskild firmatecknare 23, 26,
30, 39, 58
- tillräknande 48, 60
- underförening 68
underleverantör 34
undersökningsplikt 35
- verksamhetsstiftelse 61
verksamhetssyfte 38–39, 50–51,
58, 59, 62–65
vårdgaranti 73
värdeöverföring 37
- års- och utgiftsfordran 55
återbäringsskyldighet 29, 32,
35–36, 49, 92
återkrav, se *återbäringsskyldighet*
- ägareliknande koppling 32
ändamål (se även
verksamhetssyfte) 62–65, 68